

POSTARINA PLACENA U GOTOVOM

HRVATSKI PLANINAR

God. XXXVI.

Travanj 1940.

Broj 4.

Izdaje Hrvatsko planinarsko društvo, Zagreb

CERTO KAMERE **ZA SVE I SVAKOGA**

Osvjedočite se bezobveznim pregledom kod stručne tvrtke

GRIESBACH I KNAUS FOTO VELETRGOVINA
ZAGREB, Jurišićeva ul. 1.

Zatražite besplatni veliki cjenik foto-aparata i pribora.
Planinari sa iskaznicom 10% popusta.

CONTINENTAL

Pisači i računski strojevi raznih
modela su vodeća kvalitetna i
renomirana svjetska marka.

AMERICAN

KONDOR

COMPANY

TEL. 35-05. — ZAGREB — ILICA 18.

Pošaljite što prije

pretplatu za

»Hrvatski planinar«

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA — ZEITSCHRIFT DES
KROATISCHEN ALPENVEREINS — REVUE DU CLUB ALPIN CROATE —
JOURNAL OF THE CROATIAN ALPINE CLUB

IZDAVAČ I UPRAVA — HERAUSGEBER UND VERWALTUNG — EDATEUR ET
ADMINISTRATION — PUBLISHER AND ADMINISTRATION: HRVATSKO PLA-
NINARSKO DRUŠTVO, ZAGREB, VARŠAVSKA 2a, TEL. 65-01

UREDNIK — SCHRIFTFLEITER — REDACTEUR — EDITOR: IVAN RENGJEO,
ZAGREB, KRIZANIĆEVA UL. 4a.

God. XXXVI.

Travanj 1940.

Br. 4.

DRUŠTVENE VIJESTI

Iz Omladinskog odsjeka. U našem lije-
pom i velebnom Tomislavovom domu u
prekrasnoj zimskoj prirodi drage nam
Medvednice dočekali smo mi omladinci
s ostalim prisutnim gostima i planinari-
ma u veselom raspoloženju i ugodnoj za-
bavi Novu godinu 1940. Ušli smo u nju s
mnogo nade, da će biti još bolja i plod-
nija po razvitak i napredak kako omladin-
skog odsjeka, tako i Hrvatskog planinar-
skog društva i planinarstva uopće. Staru
smo godinu svečano ispratili sa svima
uobičajenim počastima u neizbježivu —
nepovrat. Tom prilikom bila je priređena
tombola, koja nam je donijela oko 1.600.--
din.

Kako je poslije toga napalo u dva na-
vrata dovoljno snijega, priredili smo ne-
koliko lijepih skijaških izleta, tako na pr.
14. I. u Veliki dol pod Oštrcem, a 21. I.
na Medvednicu, gdje se je održalo natje-
canje »Prvenstvo Medvednice« u spustu,
a u priredbi našeg skijaškog odsjeka. Na
tome su natjecanju nastupili i članovi
omladinskog odsjeka: Polaćek, Ceraj i Žer-

jav. — U mjesecu veljači bio je priređen
3. i 4. izlet u Reichenburg na zabavu S. P.
D-a »Bohor«, na kojoj su bili prisutni
naši članovi. Dne 18. II. bio je priređen
skijaški izlet na Medvednicu, pa je toga
dana skijanje bilo idealno. Nedjelju dana
kasnije, t. j. 25. II. priređeno je na Med-
vednici »Prvenstvo omladinskog odsjeka«
u skijanju, po prvi puta dosada, pa ćemo
ga i narednih godina redovito održavati.
Start je bio na vrhu Medvednice, kod pi-
ramide, dok je pruga vodila putem kraj
kapelice do Rauchove lugarnice, gdje je
bio cilj. Prijavilo se 22, a štartalo je 14
natjecatelja, dok je kroz cilj prošlo 13
natjecatelja. Rezultat je bio sljedeći:
1. mjesto Ceraj Zdravko, 2. Polaćek Stan-
ko, 3. Saško Franjo, 4. Piljek Stjepan,
5. Penko Boris, 6. Andrašević Vlado, 7.
Šarić Ljubo, 8. Omerbegović Medin, 9.
Majer Josip, 10. Kumer Franjo, 11. Ive-
ković Micika, te dvojica izvan konkuren-
cije, dok je jedan odustao radi loma skije.
Dok je vrijeme bilo divno i sunčano,
snijeg je bio mokar, te nisu postignuti, u

POKUĆTVO »KRULJAC«

vremenu, oni rezultati, koji su se očekivali. Najbolje vrijeme bilo je 15.50 sekunda. Sama priredba uspjela je na sveopće zadovoljstvo, a podjela plaketa bila je sastanku odsjeka dne 27. II. Prvi je dobio zlatnu, drugi srebrnu, a treći brončanu plaketu, dok je pročelnik odsjeka g. Plaček darovao za uspomenu svakome natjecatelju po jednu sliku — grupa natjecatelja.

Omladinski odsjek održao je svoj 4. redoviti glavni godišnji sastanak dne 16. I., o čemu je potanje bilo govora u 2. broju Hrvatskog planinara. Na sastanku odsjeka od 23. I. bila su prikazana dva skijaška filma u priredbi A. O., dok je drug **Belizar Bosnar** na sastanku 20. II. održao predavanje o temi: »Skijanje u očima omladinaca«. Kako se je pokazala potreba, da se sastanemo i onda, kada nismo na izletu, odlučili smo, da u društvenim prostorijama priredimo čajanku i to barem svaki mjesec jednu. Tako je bila priređena čajanka u nedjelju poslije podne dne 11. II. te je ista dobro uspjela i donijela čistih 100.— din.

Na sjednicama odsjeka, koje su tokom vremena održane, raspravljalo se o svim potrebama odsjeka, pa je nabavljena jedna gitara, a u načelu je prihvaćen prijed-

log, da se nabavi ping-pong stol. Sabirnom akcijom u tu svrhu sakupljeno je dosada 200 din. Nabavljena je nova oglašna ploča, započeto je s izradom diagrama o sveukupnom radu O. o., a u završetku je i »Pregled izvršenih izleta omladinskog odsjeka za 1939.« Razaslan je preko 200 poziva đacima-članovima Matice, da pristupe u naše redove, pa su već na sastanku dne 27. II. bili neki od novih prisutni — njih oko 10, a nadamo se, da će se taj odaziv i povećati. U programu je odsjeka da se u mjesecu srpnju organizira i uredi jedan »logor« na Plitvičkim jezerima u trajanju od 10 dana, pa već sada vlada među članstvom za to veoma velik interes. Sve što je s time u vezi, bit će pravovremeno objavljeno u našim ormarićima, u kojima smo i dosada sve takve vijesti oglašivali. Život u odsjeku je vrlo živ ne samo u utorak, kada je redoviti sastanak, nego i u ostale dane. Općenito se može reći, da naš odsjek izvršuje svoju zadaću na zadovoljstvo Matice i Središnjice Hrvatskog planinarskog društva. — P. S.

Najveći izbor planinarskih, športskih i ostalih cipela vodi trgovina
MACAN-cipela

FRKOVIĆ I DRUG

Zagreb, Ilica 24. — Telefon 55-14.

Skijaško natjecanje na daljinu H.P.D. »Bjelašnice« na Bukoviku. U nedjelju 18. II. priređena je na Bukoviku kod Sarajeva skijaška utakmica na daljinu za klubsko prvenstvo H.P.D., podružnice »Bjelašnice« u Sarajevu.

Ovu priredbu je organizirala društvena Ski-sekcija uz neobični interes članstva i pri krasnom zimskom planinskom danu, kakovih je bilo malo ove zime. To je i razlog, da se na Bukoviku iskupio znatan broj skijaša, a naročito natjecatelja. Takmičarska staza izvedena je pažljivo i stručno po g. **Josipu Sigmundu** te je u tehničkom pogledu zadovoljavala. Staza je počinjala ispod Bukovika sa startom na samom putu u Donje Moćioce rušeći se

neznatno prema selu, da odmah ispod ovog, naglo skrene uz kamenjar iza planinarskog doma i da iznad ovog nastavi prema sjeveru zaokrećući lagano lijevo kroz šumu prema Skakavcu, ali ne duboko, nego prilično visoko iznad ovog, da bi se uz nekoliko lijepih spustova postepeno uzdigla do Perića livade pod Bukovikom i odatle se opet lagano spustila do početnog mjesta. Cilj je bio nedaleko starta u maloj vrti ispod kuće. Dužina staze iznosila je oko 8 km, a imala se je prijeći dva puta, dakle ukupno 16 km. Budu-

Start je počeo u 9 sati. Startalo je 12 društvenih takmičara i 2 seljaka iz obližnjeg sela Moćioća kao takmičari izvan konkurencije.

S obzirom na gornje okolnosti na cilj je stiglo samo 6 takmičara od 14 i to petorica u konkurenciji i šesti, seljak Milan Rašević, izvan konkurencije.

Prema utrošenom vremenu natjecatelji su stigli ovim redom:

1. Julio Draženović za 1 sat, 24 min., 9 sek.;
2. Drago Kosovac za 1 sat, 25 min., 51 sek.;
3. Robert Kvasina za 1 sat, 27 min.,

Foto: Lj. Stipić

Takmičari na Bukoviku dne 18. II. 1940.

ći da je sama staza tehnički dobro smišljena, a okategorizirana kao srednje teška brdska staza, to je svladavanje terenskih zapreka na njoj, s obzirom na prolaz kroz šumu, zahtijevalo od takmičara nesamo vještinu svladavanja tehnike skijanja na ovakovom terenu, nego i dobru kondiciju, t. j. izdržljivost. Osim toga snijeg je bio dosta nepovoljan za vožnju. Ujutro je najvećim dijelom bio prekriven ledenom korom, koja je pod utjecajem sunca kasnije popustila i djelomično se pretvorila u sniježnu kašu. Na sunčanoj strani snijeg je postao ljepiv, dok je u šumskoj hladovini sjeverne strane prevladavao suhi, prhki snijeg. Sve je to zadavalo vozačima-takmičarima osjetne poteškoće.

- 55 sek.;
4. Gabrijel Grulih za 1 sat, 29 min., 26 sek.;
5. Milan Rašević za 1 sat, 30 min., 40 sek. (izvan konkurencije);
- 6) Norbert Helcl za 1 sat, 31 min., 14 sek.

Prva trojica najboljih takmičara dobivaju za uspomenu na ovo natjecanje spomen-diplome Ski-sekcije.

Utakmicu je vodio pročelnik Ski-sekcije g. Josip Nepomucki, a sudio je savezni skijaški sudac g. Boleslav Felčar.

Lj. St.

PRETPLATITE SE NA
»HRVATSKI PLANINAR«!

POĐITE NA VELEBIT!

Krajačeva kuća HPD NA ZAVIŽANU

1580 m.

(udaljena 4 sata od Sv. Jurja, 2
sata od Oltara, 3 sata od Krasna)

Prekrasan pogled na more.

Opskrbnik Ivan Modrić

GORSKI KOTAR

Schlosserov Dom HPD-a NA RISNJAKU

1420 m.

pod samim vrhom Risnjaka.

Opskrbljen cijelu godinu.

Prilaz iz Mrzle Vodice (željeznička stanica
Lokve) i Crnog Luga (željeznička stanica
Delnice).

Opskrbnik Josip Majnarić.

Upute o svim domovima Hrvatskog planinarskog društva daje po-
slovnica

HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU

Varšavska ulica 2.-a., telefon 6501.

Foto: Dr. M. Prazić

GOLA PLJEŠIVICA (1649 M) S MRSINJA

Plješevica—Plješivica

Dr. Mihajlo Pražić (Osijek)

Nazivlje naših planina i gora, značenje pojedinih naziva, njihov direktni i preneseni smisao, ispitivanje porijekla nazivlja kod najbližeg žiteljstva i na koncu sistematsko sređivanje svega tog materijala posao je, kojim se do danas (izuzevši namjerice ovom prilikom rad Dušana Krivokapića, koji je na taj način obrađivao jedino i samo planine Južne Srbije) nije kod nas pozabavio ni jedan jedini planinar. Naše planinare zanimaju planine sa čisto planinarske strane, ponekoga zanima flora, a drugoga fauna, no ni jedan se kod nas planinara nije pozabavio sistematskim proučavanjem samoga nazivlja pojedinih naših planina i gora. Taj nemar i šutnja nije međutim nipošto znak, da je ta strana proučavanja lica naše domovine već tako daleko odmakla, da se na tom polju ne bi imalo što novo kazati i otkriti, nego baš naprotiv, to je kod nas velika, nedosežna oranica, na kojoj je ovdje ondje po neka brazda tek zaorana i prekinuta.

Zadatak nas planinara nije samo u tome, da se popnemo na svaku pojedinu planinu, da joj doznamo ime i visinu, da razmotrimo što na njoj i u njoj raste i živi, pa da se vratimo natrag u grad, nego, uza sve to, svakako bi nam možda i važnije trebalo biti da nastojimo među stanovništvom oko planine sakupiti sve ono jezično narodno blago, koje ili direktno ili indirektno stoji u vezi s planinom, na koju smo se penjali. Ja sam u jednom svom ranijem članku (Hrvatski planinar, god. 1939, br. 10) pokazao, kako smo u tom nemarni i kako nesamo da ne istražujemo i sistematski ne ispitujemo, nego baš naprotiv unosimo zbrku i površnost. Koliko je međutim potrebno, da se nazivlju naših planina posveti puna pažnja, pokazat ću na jednom jedinom primjeru, na nazivu planine i gore *Plješevica*, odnosno *Plješivica*.

Naziv *Plješevica* i *Plješivica* dosta je čest ne samo na Dinari-dima, ali za naša razmatranja odabrat ću ovaj puta samo tri planine toga imena, i to prije svega *Lička Plješevicu*, zatim *Velebitsku Plješivicu* i konačno *samoborsku Plješivicu*.

Lička Plješevica, iza *Velebita* najveći, najljepši i najimpozantniji masiv Ličke površi, proteže se od Ličkog Petrova sela i Priboja na SZ do prijevoja Udbina—Donji Lapac na JI u duljini od skoro 50 km, izdižući se svojim glavnim grebenom već od *Golog vrha*

nad Rudanovcem pa do Rudog Lisca nad Jošanom stalno iznad 1300 metara, te već u Goloj Plješevici nad Korenicom dosiže visinu od 1649 metara, a u Ozeblinu i svoju najvišu točku od 1671 m.

Pogledamo li tu planinu na specijalnim kartama, i na starim austrijskim i na svim ostalim geografskim kartama, primjetit ćemo odmah, da je na nekima unesen naziv Plješevica, a na nekima Plješivica. Pita se sada, koji je ispravan? Ispravan će svakako biti samo onaj, koji narod upotrebljava. Narod međutim upotrebljava i jedan i drugi. I kod jednog i kod drugog akcenat je isti, i to Plješivica i Plješevica. No u upotrebljavanju tih dvaju naziva ipak ima neke pravilnosti. Žitelji zapadne, ličke strane, od Priboja na SZ pa do Udbine na JI bez iznimke upotrebljavaju naziv Plješevica, dok žitelji istočne, bosanske strane, da spomenem samo Zavalje, Skočaj i Nebljuhe, bez iznimke upotrebljavaju naziv Plješivica. I ako su i jedni i drugi sasvim sigurni u izgovoru, ni jedni ni drugi ne znaju objasniti, što znači ta riječ i da li uopće išta znači. Taj naziv međutim ipak ima svoje značenje i svoj smisao. Plješevica i Plješivica dolazi od riječi »plješiv« a znači prije svega ćelav, a onda gol i ogoljen. Dok tu riječ još i danas susrećemo dosta često u Crnoj Gori, Hercegovini i jugozapadnom dijelu Bosne, dalje je na sjeveru potpuno nestala iz govora i zadržala se samo u ovih nekoliko naziva.

Lička Plješevica najvećim je dijelom pošumljena. Ogoljen je tek glavni greben od vrha Gole Plješevice do iznad sedla Škipine, dakle zapravo manja njezina polovica. Naziv je planina dobila van sumnje radi vrha Gola Plješevica, koji svojim ogoljelim, bijelim masivom doista naliči na plješivu, ćelavu glavu. Narod je naziv za taj vrh po uostalom često primjenjivanom pravilu, pars pro toto, protekao i na cijeli masiv. Imajući međutim na umu značenje toga naziva možda bi bilo ispravnije, da se upotrebljava naziv Plješivica, a ne Plješevica, no izgleda ipak, da će i u tom, na oko nevažnom i nebitnom izvrtanju naziva biti nekog dubljeg smisla i neke dublje karakteristike svojstvene nazivlju Ličke površi, kao što ću to drugom prilikom iznijeti u vezi sa zanimivim masivom Kozjanske Pišaćuše.

Ako plješiv znači ogoljen i ćelav, onda Plješevica znači ogoljenu planinu, odnosno ogoljen vrh. Jasno je prema tome dalje i to, da je naziv Gola Plješevica za vrh nad Korenicom zapravo pleonazam i nesmisao, jer u prenesenom značenju znači goli vrh. Do tog pleonazma moglo je doći, a i došlo je samo zato, jer narod danas i ne zna, što znači riječ plješiv, pa mu daje komentar, koji je zapravo već u samoj riječi sadržan.

Što se velebitske Plješevice tiče, teško je među tolikim ogoljenim vrhovima Velebita pokušati objasniti, zašto je baš velebitska Plješivica dobila taj naziv.

Narod upotrebljava i naziv Plješevica i Plješivica, iako sam češće nailazio na naziv Plješevica. Akcenat je i kod jednog i kod drugog naziva isti kao i kod ličke Plješivice. Kao i u prvom slučaju ni ovdje nisam naišao ni na koža, tko bi danas znao značenje tome nazivu.

Analiza naziva s a m o b o r s k e P l j e š i v i c e još je zanimivija. Riječ plješiv putovala je s ijekavskim narječjem od juga prema sjeveru, pa su je Uskoci donijeli sa sobom i u Žumberak. Jasno je, da je ova riječ, ukliještena u kajkavski dijalekat, doživjela promjene. Naziv »Plješivica« razno se izgovara. Na južnom, jaskanskom prigorju, seljaci (ispitivao sam naravno uvijek i jedino, ne samo u ovom slučaju nego i u Lici, samo stare i najstarije ljude po selima i naseljima klonući se većih mjesta i školovanih ljudi), izgovaraju bez iznimke Plešivica. Na sjevernoj strani Plješivičkog prigorja, gdje se u govoru ipak tu i tamo osjeća utjecaj Žumberka, našao sam izgovor Plješivica. Najzanimljivije je svakako, da sam u, od Plješivice doduše već podosta udaljenom, inače veoma zanimljivom žumberačkom selu Dragonoši, našao za Plješivicu naziv Plješevica, koji očito predstavlja srednju kariku u kontinuitetu prema svom dinarskom porijetlu.

Ni seljaci južne ni sjeverne strane Plješivičkog prigorja ne znaju, naravno, što znači riječ Plješivica, a isto tako ni oni iz Dragonoša. Međutim sjetimo li se, da plješiv znači ćelav, a onda ogoljen, postaje malo čudno i svakako neobjašnjivo, od kuda je taj naziv mogla dobiti baš samoborska Plješivica, koja od početka do kraja svoga inače kratkog trupa nije ni ogoljena, niti ima ma i samo jedan jedini vrh ogoljen. Ta činjenica daje mjesta pretpostavki, da je ili trup Plješivice u vrijeme, kada je ona dobila svoj naziv bio doista ogoljen, što je u ostalom bar s obzirom na njenu tektoniku manje vjerojatno, ili je narod nadirući od juga prema sjeveru, kada je došao pod samoborsku Plješivicu po analogiji na njen oblik s ličkom Plješevicom i ovu samoborsku nazvao Plješivicom.

Letimična analiza naprijed izloženih triju naziva pokazuje način, na koji bi trebalo pokušati objasniti podosta naziva na pr. s područja Medvednice, od kojih je već i naziv Sljeme za analizu najzahvalniji, najpodesniji, a u isto vrijeme i najzanimljiviji, pa to ostavljam za drugu priliku.

Jabuka (64 m)

Kap. Gjuro Pany (Zagreb)

Opisivati u planinarskom časopisu jedan vrh od 64 metra apsolutne visine izgledat će mnogome u prvi čas čudno, a pogotovo ako čuje, da je to jedan mali otočić, nikao nasred Jadranskog mora. Međutim taj otok zaslužuje najveću pažnju baš od strane planinara, a oni rijetki, koji su Jabuku posjetili, sigurno će biti zadovoljni s onim, što su tamo vidjeli i doživjeli.

Ime Jabuka nema veze s voćkom niti po obliku, niti po boji, već se to ime može u prenesenom smislu odnositi na šiljak jarbola, koji naši pomorci nazivaju jabuka (taljanski »pomo«), a to ime imade taj otočić u talijanskom nazivu, jer je oblik tog otoka napadno šiljast.

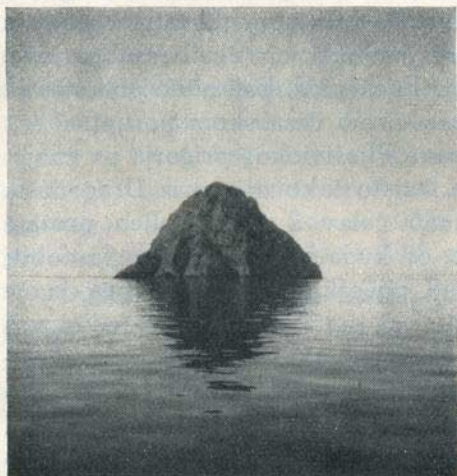

Foto: Gj. Pany

Jabuka

Nešto preko 80 km od Šibenika, u smjeru JJZ, na položaju 15° 27' istočne dužine od Greenwicha i 43° 6' sjeverne širine uzdigao se je taj otočić u obliku pravilnog čunja iz morske dubine od cca 200 metara. U morskoj razini mu je promjer oko 80 do 100 metara, a visina, kako je već spomenuto, 64 metra.

Kad je vidik manje jasan, što je za ljetnih mjeseci vrlo često, pogled s tog otočića ne dosiže do kopna, pa onaj, tko je malo putovao morem, dobiva nada sve snažan utisak apsolutne osamljenosti toga otoka. Tek jata galebova i čopori delfina, koji veselo poskakuju iz mora, prekidaju na čas tu tišinu i prazninu.

Jedina živa bića, koja tu stalno borave, jeste neka vrsta malih crnih guštera, koje su proučavali već mnogi učenjaci, a naš poznati planinar pok. prof. Girometta je u muzeju na Marjanu u Splitu posvetio tim gušterima posebnu pažnju. Flora je na Jabuci također vrlo oskudna, jer za velikih oluja valovi pokrivaju čitav otok.

Naše otočje na Jadranu spada u cijelosti u Kras, dok je otok Jabuka od eruptivnog kamenja, radi čega je skoro sasvim crne boje. Zbog svojeg sastava i prema tome sadržine željeza i okolni kraj je podvrgnut magnetskim neredovitostima, pa ga parobrodi naročito noću zaobilaze.

Diorit, to je građevni materijal otoka, imade vrlo veliku tvrdoću i taj masiv čini utisak, kao da je izrađen iz jednog samog komada, jer je površina vrlo otporna protiv djelovanja zraka i vode, pa se ne mrví. Tako ta stijena strši svojom prilično neraskidanom površinom ravno iz mora, radi čega je izlaz na nju i uspon vrlo težak. Tek za mirnog vremena može se iskrcati iz čamca i onda uspeti na vrh.

Čitav kraj oko Jabuke obiluje ribom, ali ribari ovdje malo love, jer je daleko do prve luke, odakle bi ribu mogli otpremiti, a osim toga otvoreno more nije nikada prijatno našim ribarskim brodicama zbog nestalnosti.

Tko jednom posjeti otok Vis i biševsku Modru špilju, ne bi smio propustiti da pokuša posjetiti i otok Jabuku, a usput otok Sv. Andriju, koji je, za razliku, baš vrlo bujno pošumljen.

Botanička ekskurzija na planinu Subru

Armando Oliva (Hercegnovi)

Dne 19. srpnja 1938. godine rano ujutro krenuli smo iz Hercegnovoga ja i moj drug. Nebo je bilo čisto, bez i jednog oblaka, divna mjesečina prosipala je svoje srebrnaste zrake kroz guste krošnje drveća i osvijetljavala kamenu stazu, kojom smo prolazili.

Tako je bilo prijatno, da gotovo nijesmo ni osjetili, da smo se već uspeli na visinu od 200 metara. Nakon pola sata eto nas na visini od 400 metara. Ovdje moram napomenuti, da se na ovom mjestu nalazi prirodna granica mediteranske florne regije za Boku kotorsku. Do ovog mjesta su mediteranski biljni elementi zastupljeni u ogromnoj većini, ali ulazeći sve dublje u klanac putem, koji vodi u selo Kamenó (523 metra), oni postaju sve rjeđi. Kosi i krševiti obronci okolnih brežuljaka pokriveni su elementima transalpinske florne regije.

Posljednjih zvijezda na nebu nestaje. Na istoku zora rudi. Premda je jako rano, tako da mi tek jedva raspoznavamo oblike okolnih vrleti, ptičji svijet je međutim već uvelike budan. Sve pjeva u tim zelenim bregovima. Iz obližnjih grmova i gajeva čuje se milozvučni i harmonični glas slavuja, (*Erythacus Luscinia*), a s nepristupačnih stijena čudnovati pjev lastavice bregunarke (*Riparia rupestris Scop.*) i crvenorepog stjenjaka (*Monticola sa-*

xatilis L.). Njihovi jaki i neobično prodorni glasovi razliježu se po jutarnjoj tišini nadaleko i široko, preko surih provalija i rasjeklina, i postepeno se gube u daljini sve tiše i tiše.

Stigli smo na automobilski put, koji vodi u Crnu Goru. Njim ćemo nažalost malo hodati, jer ćemo većinom ići planinskim stazama i verati se vrltima. Put neko vrijeme vijuga među stijenama, a potom ulazi u selo Kameno. Čim se uđe u selo, upada u oči ogroman broj okruglog kamenja/upadljivo sivkaste boje. Čak su i međe napravljene od ovog kamenja. Ovo je kamenje bez sumnje nanos ledenog doba. Ono je na nekim mjestima tako često, da su seoske staze naprosto zakrčene i prepune, kao da je tuda prošla malo prije neka ogromna bujica. Pomiješane s ovim kamenjem nalaze se pred nama u manjem broju i razne eruptivne stijene.

Velika točila na podnožju planine Dobrostrice (Foto: A. Oliva)

Točno u četiri sata savršena je tišina. Samo iz daljine s vremena na vrijeme donosi jutarnji vjetar do našeg uha lavež seoskih pasa ili otegnuto kukurijekanje kokota. S tamnog i veličanstvenog Lovćena (1753 m) lagano se uzdiže jutarnje sunce i začas okupa svojim ružičastim zrakama najviše vrhove planine, koje se prostiru okolinom kao kakav ogromni kameniti vijenac. Cijeli bokokotorski zaliv sja. Dobiva se utisak, kao da se gleda kakvo čarobno planinsko jezero. Tako je snažna impresija, koju čovjek dobiva gledajući Boku kotorsku s ove visine u prvim satima novog dana. Ipak ćemo morati ići 2-3 sata u sjeni visokih okolnih planina, dok ne dodemo na Vratlo (1256 m) gdje ćemo se tek sresti sa sunčanim zrakama. Natočili smo sa seoskog zdenca odlične hladne vode i stavili smo ponovno svoje uprtnjače na leđa, te krenuli naprijed.

Nalazimo se kod mjesta Zabrdje (810 m). Sistem žljebova i škrapa. Vrhovi ovih škrapa pokriveni su gustom vegetacijom litofilnih

lišaja. U tim škrapama i žljebovima, od kojih su mnogi ljevkastog oblika i imaju ivice oštre kao noževe, rastu vanredno zanimljive biljke stvarajući posebnu zadrugu (bilje škrapa i žljebova). Prekrasna šuma crnoga bora (*Pinus nigra* Arn.), stere se po negda goljoj kamenjari kao kakva ogromna crna zmija. To je rezultat pošumljavanja, koje se nažalost danas u ovim krajevima malo praktikuje. Zastanemo, da se divimo efektu, što ga stvara ova šuma svojom bojom u kamenjari i udišemo punim plućima blagotvoran miris, pun smole, pomiješan s mirisom modre kadulje (*Salvia officinalis* L.), koja se raširila po ovoj kamenjari u nedogled savijajući svoje modre cvjetice pod udarcima jutarnjeg planinskog vjetrova, te izgleda kao kakvo talasasto more.

Brduške (*Crocus Weldenii* Hoppe) na planinskim livadama na Vratlu (1256 m) u rano proljeće (Foto: A. Oliva)

Premda je još neobično rano, ipak na hiljade vrijednih pčela sabire neumorno slatki nektar s modrih cvjetova kadulje. Evo nas naposljetku pod Vratlom (990 m). Divna ilirska kamenjara je sva išarana planinskom florom. Naši glasovi postaju neobično snažni i odjekuju neobično snažno okolinom, koja izgleda kao kakav ogromni stari amfiteatar. Koze i ovce penju se vrtoglavo po kosim liticama i vrletima rušeći kamenje, koje padajući u dubinu stvara užasnu buku, koja se još više pojačava zbog ogromne glasovne dinamike. To kamenje dospijevajući na obronke planine stvara postepeno ogromna točila od sitnog i velikog kamenja. Po tom pokretnom kamenju rastu neobično zanimljive biljke, premda u malom broju vrsta, ali zato značajne zbog edafskih prilika pod kojima rastu. Kao karakterističnu biljku ovih predjela treba istaknuti biljku porodice klinčića, (*Drypis Linneana*), koja raste tu u priličnom broju stva-

U bukovoj šumi na Vratlu (1956 m) (Foto: A. Oliva)

rajući s drugim nekim specijalnim biljkama male bodljikave sagove, načičkane u proljeće malim ružičastim cvjetovima.

S desne strane nalaze se planine *R a d o s t a k* (1446 m) i *S n i e ž n i c a* (1102 m), a s lijeve planinski masiv *D o b r o s t i c a* (1570 m). Ove su sve tri planine međusobno slične, jer su s južne strane vrlo strme. Treba naglasiti, da su strane ovih planina, koje su okrenute prema moru (jugu), prilično obrasle bukovom šumom.

Planinska staza vodi nas prema Vratlu. Staza je neobično strma i naporna, ali je mi savladujemo za kratko vrijeme i stižemo najposlije na Vratlo, gdje opet ugledamo sunce i jednu veliku dugu travastu dolinu. Evo nas domalo na domaku velikih bukovih šuma. Ispod tih šuma nalaze se prekrasne planinske livade (geografska oznaka: *Krška polja*). Sve je u cvatu i cijela okolina miriše prekrasnim mirisom planinskih biljaka.

Vlaga je ovdje velika i mi gazimo preko mokre trave ostavljajući za sobom svoj trag. Ogroman broj prekrasnih i raznobojnih planinskih leptira oblijeće od cvijeta do cvijeta. Kada se u proljeće otopi snijeg na okolnim planinama, iznenada se iz sniježnih pokrova tih polja pojavljuju prvi vjesnici proljeća, na primjer šafran proljetni (*Crocus vernus* Al.), brduška (*Crocus Weldenii* Hoppe.) i jagorčevine (*Primula acaulis* Jacq i *Primula suaveolens* Bert.) stvarajući nezaboravnu sliku. U početku jeseni krasi te livade, premda u manjem broju nego li šafrani, svojim velikim blijedo-ružičastim cvjetovima mrazovac jesenski (*Colchicum autumnale* L.) Ima još nekoliko sličnih livada na pr. *Dubovi do* (1198 m), *Kamenska ravan* (1243 m) i *Žitanjski do* (1295 m), na kojima ima i nekoliko planinskih koliba (po-

jata), koje služe čobanima za vrijeme ljetne paše ili za vrijeme velikih elementarnih nepogoda.

Mi smo se malo odmorili, a potom opet krenusmo naprijed. Okolne strane planina pokrivene su gustim bukovim šumama te je pravo uživanje hodati njihovim hladom. Počinjemo se ponovno penjati i ulazimo u bukovu šumu. Skoro je mračno, tako je gust hlad. Ogromna bukova debla leže po šumskom tlu oborena i sagorena od gromova ili od drugih elementarnih nepogoda. Bukove šume se javljaju od 1000 m do 1500 metara nad morem, gdje kad po koji osamljeni primjerak zaluta i do 1600 metara, ali to je već mnogo

Foto: A. Oliva

Okomite stijene u planini Subri
(Južna strana)

njeđe. Dalje odstupaju svoje mjesto kamenjarima ili planinskim šikarama ili drugim biljnim formacijama.

Popeli smo se na Malu Subru (1549 m), floristički i geološki sličnu drugim planinama. Pokušavamo se probiti kroz tijesne gudure, koje su vrlo uske i opasne. Nakon mnogo dramatičnih trenutaka i opasnih pothvata uspijevamo da se sretno izvučemo gore. Mi tako reći više pužemo po stijenama nego što idemo grčevito se držeći za kamenje. Moramo oprezno da se penjemo, jer u procjepima stijena ima puno zmija otrovnica, od kojih je dovoljan jedan ujed, i mi smo gotovi i izgubljeni. Podmuklo one vire iz svojih skloništa očekujući svoje žrtve, koje postaju na jednostavan način plijenom ovih opasnih proždrljivaca.

Na ravnim travastim mjestima iznad gudura ima nešto biljaka, sve skoro elementi ilirske kamenjare, na pr. *Agrostis alpina* Scop. (rosulja planinska), *Erythraea grandiflora* Biv. (Kičica velikocvjetna), *Lathyrus pratensis* L., (Kukavičica), *Leontodon crispus* Will., *Tulipa Grieseba* — *Ce-hiana* (tulipan planinski) i t. d.

Seljaci okolnih krajeva nazivaju Subru (1680 m) s punim pravom »Đavolja Subra«. Taj naziv neobično dobro odgovara ovoj planini zbog njezine neprohodnosti i divljine. Čobani skoro nikad ne tjeraju svoja stada preko te planine, jer će ona tražiti kao kakva neman svoj tribut. Nailazili smo na seljake, koji premda su imali

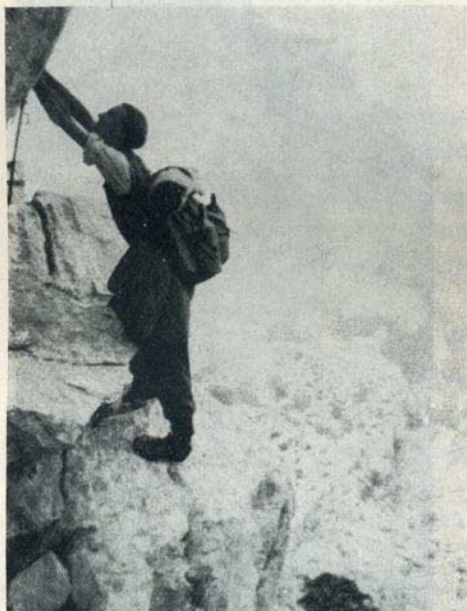

Foto: A. Oliva

Penjanje nad ponorima planine Subre

priličan broj godina, nisu se nigda popeli na tu planinu. Drugi su se opet u čudu krstili, kad smo im kazali, da idemo na tu ukletu planinu. Razumljivo je praznovjerje seljaka, kad se ima u vidu njezina nepristupačnost i negostoljubivost njenih vrleti. I planinarima je skoro posve nepoznata i skoro nikada je ne posjećuju, jer nema staze, koja vodi do nje. Tu nepravdu trebalo bi ispraviti, jer Subra zaslužuje daleko više pažnje zbog svoje neobične ljepote i netaknute divljine.

Ponori planine Subre su duboki, hladni i jezoviti. Iz njih izlazi bijela para, a na dnu se bijele kosti uginulih ovaca i koza, koje su pasući na ivicama tih ponora zaglavile i tu našle svoju strašnu smrt. Planina Subra kao i druge neke planine ima za svoj strašni tribut

i ljudskih žrtava. U tome je i razlog, zbog čega se nje seljaci klone. Ogromna jata planinskih čavki kruže neumorno po zraku upotpunjujući još strašnije tu inače neugodnu sliku. Ogroman broj kamenitih slojeva proteže se preko cijele planine i prelazi preko njenih ogranaka dajući ovoj planini snažnu geomorfološku kršku karakteristiku, koja se snažno ističe od okolnih planina. Velika rasjeklina isprekidana je ġudurama i provalijama neobičnih dubina i teško prohodnih. Ova ogromna rasjeklina proteže se preko cijele planine i ide do Male Subre. Iznad ove tipične rasjekline proteže se kao drugo kameno ġudo jedna veličanstvena i grandiozna kamena barijera bijelog čistog vapnenca. Ona kao da brani pristup s te strane planine, jer njene stijene imaju nagnuće od skoro 100°, a visoke su oko 100 metara i spuštaju se okomito prema dolje. Iz pukotina tih stijena kaplje hladna voda stvarajući ponegdje malene izvore, tako dragocjene za kršne krajeve. Na mjestima, gdje ima po koja mala rasjeklina ili rupa, rastu mnogobrojne biljke, tipične predstavnice planinske flore, od kojih je vrijedno zabilježiti ove: *Anthyllis illyrica* Beck. (maġja trava), *Arabis Scopliana* Boiss., *Arum orientale*, *Asperula gallioides* N. B. (broġika planinska), *Asphodelus albus* Mill. (ġapljuš), *Astragalus australis*, *Berberis vulgaris* L. (ġutika), *Cerinth maculata* M. B., *Cetranthus calcitrapa* Dufr., *Colchicum Bertolonii* Stev. (Mrazovac planinski), *Crocus grandiflorus* Gay. (šafrañ velikocvjetni), *Cytisus hirsutus* L. (Zanovijet dlakava), *Doronicum cordifolium* Stemp., *Echinopsis*

Kameniti blokovi s tragovima ġljebova i škrapa na planini Subri (Foto: A. Oliva)

virgatum Lam., *Endrajanthus tenuifolius*, *Euphorbia capitulata* (Mlječika), *Evonymus verrucosus* Scop., (Kurika planinska), *Ferula silvatica* Boiss, *Fritillaria involucrata* All. (Kockavica), *Galium cruciatum* Scop. (Broćika križasta), *Galium lucidum* All. (Broćika svijetla), *Geropogon glaber* L., *Helichrysum rupestre* L., *Hutchinsia petraea* R. BR., *Iris illyrica* Tomm. (Bogiša planinska), *Inula ensifolia* L., *Oculi Christi* L., *Knautia illyrica* Beck., *Leontodon Taraxaci* Lois., *Linum tenuifolium* L., *Melilotus elegans* D. C., *Onopordon illyrica* L., *Origanum Hirta* L. K. (Metvica crvena), *Paeonia corralina* Retz. (Božur planinski), *Pulmonaria azurea* Bess.

Goveda na izvoru među gudurama planine Subre (Foto: A. Oliva)

(Plućnjak modri), *Ranunculus millefoliatus* Wahlb. (Zabnjak stolisnati), *Rosa glutinosa* S. et. Sm. (Ruža kamenjarka), *Ruta divaricata* L. (Ruža planinska), *Salvia Bertolinii* Vis., *Saturea montana* L. (Vrijesak), *Saxifraga Fridireci* Augusti, *Sedum Rhodiola* D. C., *Senecio Jacobaea* L., *Thlaspi montanum* L. (Čestika), *Trifolium pallidum* W. et. K., *T. uniflorum* L. i t. d. Prispjeli smo na jednu ogromnu kamenitu terasu. Ispod nas vrtoglava dubina i ogromno more bijele magle počinje da prekriva okolne predjele i zaklanja sunce. Osjećamo jaki miris magle i vlažne mahovine. Ogromni oblaci (cumulusi) zastiru s vremena na vrijeme vrhove Subre. Možda će oluja. Očajnički gledamo naokolo, nigdje nikakvog zaklona u slučaju oluje. Prve se kapi kiše šire na bijelom vapnencu poput neke mrlje. Daleko se čuje snažna grmljavina. Međutim naše strahovanje prolazi, jer se oblaci i magla

povlače. Krećemo naprijed. Evo nas sada u prekrasnoj šumi munike (*Pinus leucodermis* Ant.), endemičnog bora Balkanskog poluotoka. Kao pratioci ovog rijetkog bora javlja se samo neko drveće i grmovi kao na pr. *Acer obtusatum* W. et. K. (makljen), *Juniperus nana* Wild. (kleka planinska), *Rhamnus fallax* Boiss. (orahovac), *Taxus baccata* L. (tisa). Neobično rijetko i to svega nekoliko primjeraka u cijeloj šumi grmolikog rasta vida se i *Tilia platyphyllos* Scop. (lipa planinska). Ovo su posljednje šume u visokoj montanoj regiji. Sa starih primjeraka planinskog bora, koji ima upadljivu bijelu ispucanu koru, kaplje u velikoj količini mirisava smola. Skoro svaki

Foto: A. Oliva

Ponori južne strane planine Subre

stariji primjerak pogođen je od gromova. Šuma munike počinje od 1500 metara i ide do 1650 metara, dakle do samog vrha planine. Ovaj bor međutim nije ograničen samo na ovu planinu, on se javlja, premda u manjem broju primjeraka, i na drugim planinama, na pr. na Dobrostici, a to su najjužnija nalazišta za ove planine

Stigli smo pod vrh planine. Stijene pokazuju tragove melafira, crnog kamenja, koje se sja na suncu kao crni bazalt. Ima tu i tragova drugog značajnog kamenja, kao na pr.: porfirita, diabaza i raznog serpentinskog kamenja. Sve kamenje išarano je vegetacijom lišaja.

Planina Subra je s geološkog gledišta isto toliko zanimljiva, koliko i s botaničkog. Na vanredno malom prostoru susrećemo raskošne oblike geoloških formi. Iznad šume munike prostiru se »pla-

Grmovi planinske kleke (*Juniperus nana* Willd.) i busenji oštre vlasnjače (*Festuca jungens* Kit.) među stijenama planine Subre (Foto: A. Oliva)

ninske suvati«. Sve bilje, što stvara ovu značajnu planinsku zadrugu, cvate malo kasnije negoli ono u dolinama. Razlog je u razlici temperature i atmosferskih prilika ovih skoro alpskih predjela. Sve ovo bilje je skoro niskog rasta kao i ogromna većina alpskog bilja. Ono se tek uzdiže nekoliko centimetara iznad zemlje, otvarajući pod žarkim tracima ljetnog sunca svoje cvjetove pune boja i mirisa. Samo nekoliko imena biljki bit će dovoljno, da dadnu glaynu karakteristiku ove planinske zadruge: *Armeria canescens* Boiss., *Dianthus atrorubens* Au., *Gentiana tergestina* Beck., *Gentiana utriculosa* L., *Globularia bellidifolia* Ten., *Plantago argentea* Chaix., *Polygaza serpyllacea* W., *Scabiosa holosericea* Bert., *Thymus glabratus* M. et. L., *Trifolium Biasolletii* Stend. et. Kock i t. d.

Sjeverna strana ove planine stoji neprestano pod udarcima hladnih glacijalnih vjetrova, te daje na svojim uspravnim stijenama utočište velikom broju prekrasnih planinskih biljaka, od kojih su neke reliktni ostatci tercijara. Ovo bilje sačinjava elitni skup biljaka planine Subre. Rekao bih, da se skoro nigdje nije sakupilo toliko raznog bilja kao ovdje. Spomenut ću najrjeđe i najznačajnije biljke: *Achillea abrotanoides* Vis., *Alchemilla amphy-sagrea*, *Allium cornutum*, *Allium saxatile* D. C., *Alsine graminifolia* Gm., *Allysum Wulfenianum* Bern. H., *Anthyllis Adamovići*, *A. aurea* Vis., *Amphoricarpus Neumayerri*, *Aquilegia dinarica* Beck., *Arenaria clandestina*, *Aspergia Alpina* W., *A. thamanta Haynaldii*, *Avena compacta*, *Betonica alopecurans* L., *Bupleurum Karglii*, *Cala-*

mintha Alpina Lam., *Campanula Erimus* L., *C. fili-*
forme Moretti, *C. Waldsteniana*, *Carduus ramo-*
sissimus, *Carex sempervirens* Will., *Carlina sim-*
plex W. et. K., *Cerastium grandiflorum* W. et. K.,
C. lanigerum Clem., *Coelloglossum viride* Hartm.,
Cotoneaster vulgare Lindl., *Crataegus laciniata*
Ucr., *Cytisus radiatus* Scop., *Daphne Alpina* L.,
Dianthus glacialis, *Euphorbia Hercegoviana*
Beck., *Festuca pungens* Kit., *Gentiana crispata*,
G. dinarica Beck., *G. symphyandra* Murb., *Hespe-*
ris dinarica Beck., *Heteropogon Allioni* R., *Iberis*
serrulata, *Juniperus Sabinae* L., *Lonicera xylo-*
steum L., *Myosotis suaveolens* Bert., *Peucedanum*
Neumayeri, *Potentilla speciosa*, *Prunus rostrata*
Labill., *Quercus macedonica* D. C., *Ranunculus*
Thora L., *Rosa Malyi*, *Saturea illyrica* Host., *Se-*
dum magdlnense Ten., *Sempervivum Schemanni*,
Senecio Visianus, *Sesleria interrupta*, *Silene saxi-*
fraga L., *Thymus pannonicus* All., *Trifolium no-*
ricum it. d.

Sve ovo gore naznačeno bilje daje snažnu karakteristiku visoko
 planinske ili alpinske regije. Sve je ono poglelo na planinskom
 kamenitom tlu, te je zbijeno jedno uz drugo među uskim rasjekli-
 nama stijena i izloženo je neprestanim udarcima sjevernih vjetrova,
 koji ovdje caruju. Kroz uske pukotine stijena zavlaci ono svoje
 drvenaste žile crpeći iz tih staništa malo vode i hrane. To bilje
 krasi svojim šarenim i raznolikim cvjetovima nepristupačne stijene
 sačinjavajući prekrasan sag svih boja. Grčevito se ono bori za svoj

Munika (*Pinus leucodermis* And.) u planini Subri (Foto: A. Oliva)

opstanak u tim zaista nimalo ružičastim prilikama. Sve ovo bilje pripada grupi takozvanih *h a z m o f i t a*. To su biljke, koje rastu na mjestima, gdje se javljaju pukotine na okolnim stijenama. One su se, kako se dobro vidi, prilagodile ovim staništima.

Flora planine Subre može se takmičiti po broju i po vrstama biljki s florom Orjena (1895 m) i s drugim planinama Hercegovine. Čak ja smatram, da bi se prilikom točnijih istraživanja našlo novih vrsta biljaka, bez sumnje tercijarnih relikta. Na to upućuje njen geološki karakter i plastika. Ona je veza za poznavanje flore sveukupnog Dinarskog sistema. I njena nepristupačnost to dokazuje.

Najposlije stižemo, poslije napornih i teških trenutaka, na vrh, te ugledamo u stvari jednu malu visoravan. Prekrasni vidik stere se u nedogled. U praznini prema zapadu naziru se u polumagli konture Dinarskog sistema, a licem prema nama utonuo je u magli najviši vrh Boke kotorske, Orjen, dok se za njim steru prema sjeveru sistemi Crnogorskih alpa, čiji vrhovi, pokriveni snijegom, blistaju na suncu. Veličanstvena slika!

Strane planine Subre ističu se svojom goleti i stjenastim oblikom, koji još više pojačava utisak gledan iz daljine. One se spuštaju sasvim vertikalno, osobito u pravcu sjevero-zapada. Sve te stepenice ili terase, od kojih su neke visoke i preko 100 metara, sačinjavaju cijelu planinu od tvrdog bijelog vapnenca, koji prkosi zimi, smrzavici i buri, a ljeti velikim vrućinama. One su postavljene u nekom točnom geometrijskom razmaku.

Planina Subra pripada bez sumnje geološkoj formaciji mezozoika, jer to svjedoči ogroman broj okamenjenih životinja u njenim starijim sedimentima.

Poslije kratkog odmora počnemo se lagano spuštati niz mnogobrojne kamene terase. Moramo prolaziti preko ogromnih kamenih polja. Pravo kameno more. Nakon velikog i teškog napora stigli smo na rub provalije, nazvane »Z m a j e v o ž d r i j e l o«, koja je duboka preko 500 metara. Bukovu šumu, koja se u dnu nalazi, jedva naziremo. Oštre ivice žljebova i škrapa svih veličina i oblika usađuju nam se u cipele i režu ih poput najoštrijih noževa. Bacamo kamenje u te uske rasjekotine, od kojih su neke toliko uske, da kroz njih jedva možemo ruku provući, a koje su toliko duboke, da se uopće i ne čuje udarac kamena u njih bačenog. To su međutim opasna legla zmija otrovnica. Nakon nekoliko sati veranja dodosmo napokon do izvora. To je u stvari jedna rasjelina vlažnih kamenih zidova, iz čije su daleke unutrašnjosti, koliko su u njih mogli doprijeti seljaci, postavljena jedno pod drugim usječena bukova debla kao kanali za skupljanje i dovod te hladne vode.

Foto: A. Oliva

PLANINA SUBRA (1680 M), S LIJEVE STRANE OGRANAK MALA SUBRA
(1549 M) (SNIMLJENO S VRATLA, 1256 M).

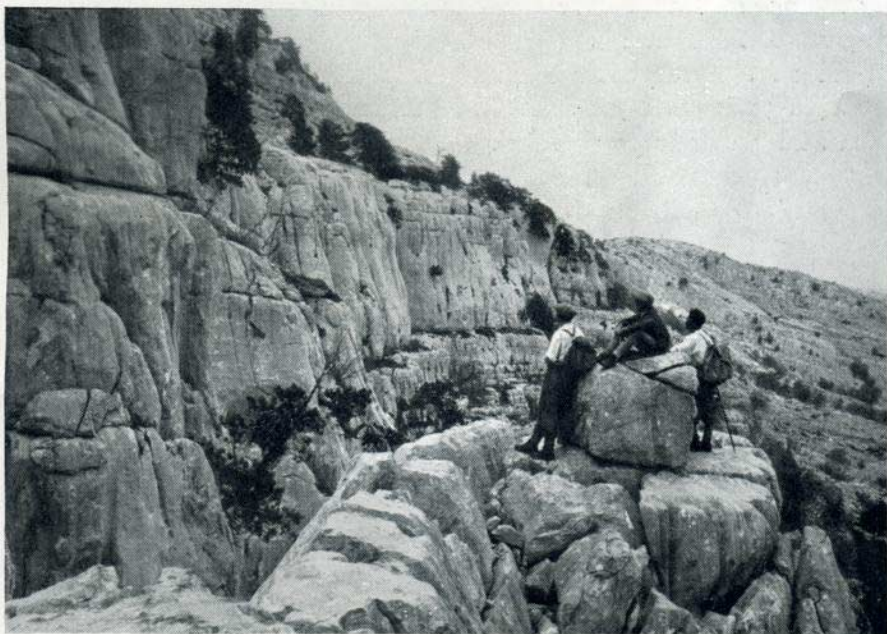

Foto: A. Oliva

ISTOČNA STRANA SUBRE

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
CHICAGO, ILLINOIS

Večernja magla ružičaste boje blago pokriva okolinu, te mi lagano krećemo dalje. Iza nas ostaje obavijena u plaštu magle tajinstvena i zanimljiva Subra. Mi lagano, skoro melanholično ostavljamo te drage nam krajeve, gdje smo za kratko vrijeme doživjeli tolike uzbudljive trenutke.

Na zasnježenoj Kamešnici planini

Lučić-Roki Petar (Zagreb)

Za oknima zviždala je ledena bura, sad tužno otegnuto, sad opet na mahove veselo, kao da oplakuje staru iznemoglu godinu i ujedno se veseli novoj. Ugodno je bilo ležati u toplom krevetu i pratiti taj fíjuk, ali trebalo je ustati, brzo se spremi, te se uskoro upustiti u borbu s divljim zimskim elementom, koji nosi sve, što mu je na putu i što nije doraslo njegovoj snazi. Da, ne mogu se lako zaboraviti dani ispunjeni najrazličitijim doživljajima, prekrasnim prirodnim prizorima, ali i ispitima vlastite snage, požrtvornosti i iskustva. Tog silvestarskog burnog jutra penjali smo se pod teškim teretom skija i uprtnjača uz obronke Prologa prema Vagnju.

Teško je bilo ići protiv ledenog vjetra, koji nas je od vremena na vrijeme zasipao sniježom proloških zapuha. S visinom je rasla dubina snijega, postajalo je sve hladnije, a vjetar sve snažniji. Oštrina krša bila je ublažena sniježnim smetovima, a mali hrastovi grmići načičkani injem blistali su se na jutarnjem suncu poput dragocjenih kristala. Duboki snijeg otežavao je hodanje, a snažni mahovi sjevernjaka gonili su na nas oblake snijega napunjujući nam oči, nos, usta, te svaku i najmanju šupljinicu na našoj opremi. Trebalo je jesti, a nije se smjelo ostati na ovako izloženom mjestu, jer bi nam to moglo samo naškoditi, a prvi nam cilj i onako nije bio daleko. Vidjela se već i ograda ceste pod Vagnjem, ali trebalo je još mnogo, dok dođemo do nje. Teren, koji smo u normalnim prilikama prelazili za desetak minuta, sada smo jedva prešli za tri četvrt sata. S približavanjem cesti bura je postajala još snažnijom. Elemenat, za koji smo do malo prije mislili, da ne može biti bjesniji, sada je pojačavši svoje snage nosio sa sniježom granje i kamenje, što nas je prisiljavalo, da se svako malo sklanjamo i osiguravamo. Čim bismo čuli fíjuk dolazećeg vala, skidali bismo skije s ramena i zabijali ih čvrsto u snijeg, dok smo se sami u čučućem stavu držali čvrsto kakvog kamena i skija zaklonivši pri tom lice i glavu. Kad bi se bijesni udarci na čas smirili, mi bismo u međuvremenu uznapredovali par metara dalje, da se pri novom udarcu ponovno zaustavimo i na opisani način zaštitimo. Nitko to ne bi vjerovao osim planinara i bosanskih gorštaka, koji na svojim

kolima voze drva u Dalmaciju. Kad se ne mogu za vremena skloniti, dogodi se često, da se njihova kola nađu pod cestom, a oni prozeblu s mršavim svojim konjima traže prvi hân, e da bi se mogli u njemu ogrijati i okrijepiti očekujući ljepše vrijeme, kad će moći nastaviti svoju tešku kalvariju u borbi za suhu koricu kruha. Srce vas zazebe, kad zamislite Vaganj u užasnoj mećavi, kroz koju se bijedni čobani probijaju s promrzlom i iznemoglom stokom, da na sinjskom pazaru uzmognu prodati koje govedo i to bogzna uz koliku cijenu. Vaganjska burna noć je znala biti mnogima grobnicom, jer tada nema tude nikome života, pa ni vuku.

Oluja je možda htjela i nas svladati, da nije bilo tek jutro, i mi smo već bili u neposrednoj blizini planinarske kuće, gdje nas je dočekala topla okrepa i udobno odmaralište. Brzo okrijepljeni krenuili smo, nakon jednosatnog odmora, u pravcu prema Kamešnici.

Taj put nije tako težak, kao onaj do Vagnja. Snijeg je, istina, bio dublji i strmina veća, ali kraj je postajao zanimljivijim i vjetar slabijim. Sjeverozapadni obronak Kamešnice planine zvan Rošni dolac pružio se u svom svojem, oku ugodnom zelenilu i držao na sebi naše zadivljene poglede, koji su uživali u onoj savršenoj harmoniji bojâ šume, ukrašene napadalim snijegom, zatim šiljastog vrha planine, s kojeg se pušio snijeg gonjen sjevernjakom, naličeći pri tom na neki vulkan. Izrazito bistra plava boja neba slagala se s bjelinom vrhova, a divljenje savršenosti prirode dolazilo je do vrhunca. Izgleda, da priroda nije bila ni malo škrtâ, da nam se u cijelosti predstavi. Napredovali smo sporo i dok je prvi probijao put, dotle su drugi išli njegovim stopama. Zabavljali su nas česti tragovi srna, zeceva, kuna i razne druge divljači.

Čitajući ovako nečujni život zimske žive prirode u planini stigismo pomalo do samog skloništa prof. Giromette na koti 1500. Taj suhi topli krov u onoj pustoj divljoj planini bio je okružen bedemom sniježnog zapuha, što no ga je nagomilala bijesna alpska oluja. Uz čuvarevo pričanje o prilikama zadnjih dana na Kamešnici razvrstâvali smo po stelažama naše stvari i hranu, a sve u najljepšem raspoloženju pri pomisli na divne Kurtagića doce, po kojima smo na našim skijama trebali doskora krstariti.

Mada je sunce bilo već pri zalasku, želja za skijanjem je rasla, te nakon kratkog odmora i okrepe ona se i ispunila. Trebalo je biti oprezan, jer je površina snijega bila zamrznuta, a staza uska. Pomalo sam stigao sâm do cilja, ali mojih drugova još nije bilo na vidiku. Javio sam se par puta, a za odgovor sam dobio samo odgovor jeke. Počelo se smrkavati, no još nitko nije dolazio. Gledajući u snijegu tragove vuka hvatao me je onako samog strah i baš u času, kad sam htio krenuti natrag, začujem deranje skija. Niz jugoistočni brijeg doca

jurila su tri skijaša, koji su tog dana napravili zanimljivu ski-turu do Velike Kamešnice. U to su stigli i moji drugovi, pa smo produžili s njima skijanje tako do šest i pol sati navečer. Vraćali smo se blago umorni prema skloništu. Planinom se prostrla divna mjesečina, dajući nam novu sliku ljepote i mira, što je u gradskim prilikama nemoguće zamisliti. Kretali smo ćutke bijelom stazom gledajući unaokolo, da bismo zapazili što više od onih jedinstvenih prizora, koje nam je pružala planinska noć. Na susjednom obronku i na samoj stazi bacale su vitke jele raznolike oblike sjenâ, a pogled na silhuete visokog drveća i blijedo mjesečevo svijetlo kroz tužne grane omorike, zaustavljao je korak i zadivljene oči, dok se duša osjećala kao u pravom hramu mira, istine i ljepote. Već se naziralo slabo svijetlo prozora skloništa i naš se mir s time odmah poremetio. Tek smo sada osjetili prazne želudce, veselili smo se opremljenom stolu i mekom krevetu u toploj sobi, u kojoj se rado počivalo nakon strmih spustova i uspona.

Poslije dobro prospavane noći svanulo je vedro gorsko jutro. Pluća su slobodno i požudno udisala onaj kristalno čisti zrak, što je mirisao jelom i omorikom, a uzbuđeno oko gledalo je na sve strane nezaboravne prizore igre prirode. Po Strmcu se razlile zlatne zrake ranog sunca i milovale borik na rubu susjedne vrtače. Niže pod nama na zapadu vukli se pramenovi jutarnje magle uz tamne šumovite obronke i gubili se negdje za planinom skrivajući nam od vremena na vrijeme Vaganj i Prološko pogorje. Krunu svega pogleda pravila je zapadna pozadina sa sijedim Troglavom usred onog svijetlog plavila bistrog jutarnjeg neba, kakvo se može vidjeti samo u visokoj planini. Pred nama se dalje nizale slike jedna ljepša od druge, te mijenjale svoje oblike i šarenilo boja. Zadivljeni i osvježeni spuštali smo se prema našim docima, na kojima smo proveli cijeli dan. Čar skijanja upotpunjavalo je okolno gusto granje ukrašeno napadalim snijegom i treptećim injem. Tijelo se brzo ugrijavalo, a u onim spustovima dubokih vrtača suvišan je bio kaput i šal. Željkovano zimsko sunce godilo je pri odmoru uz krov ševarom pokrivene kolibe, a oko se penjalo visoko do okomitog kuka, s kojeg sam često gledao u daljini staro ponosno Livno i nad njim visoki Cincar. Pjesma, sloboda, ljepota i mladost ispunjavali su ovaj svečani dan, a uzbuđeno srce lupalo je jače od najrazličnijih utisaka, što ih je tog dana primilo. Ima li išta veličanstvenije od ovakove gorske prirode, gdje vlada vječna istina i sloboda, gdje zvukove crnačke glazbe zadimljenog podruma zamjenjuje mila pjesma kosa i tetrijebov zov, a umjesto nesnosne gradske buke zabavlja ti uho fijuk i šušanj vjetra o krošnje gordih stabala, što već decenijima prkose nepogodama, kao i oni kršni gorštaci naseljeni na obroncima planina.

I ova je večer bila provedena u skloništu, gdje je pjesma i igra trajala do pola noći, kad smo se pred kućom nazdravljali i opraštali sa starom godinom veseleći se novoj, koja nam je trebala donijeti bogzna kakove doživljaje. Ovako provedeni dani približili su nas još više životu Kamešnice i mi smo željeli i nastojali, da je što bolje upoznamo a pogotovo za vremena, kad njome vlada bjelina.

I već u mjesecu ožujku klizile su naše daske poznatim nam spustovima, a bijela se okolina malo razlikovala od one u siječnju, jer na Kamešnici vlada duboki snijeg sve do konca travnja, kad na strmim pašnjacima počnu provirivati žuti jaglaci, a šuma oživi od pjesme najrazličnijih okretnih pjevica.

Oštri vrhovi mamili su nas iz onih planinskih kotlina i vrtača, da s njihovih grebena uživamo u daljini bistroga pogleda. S usponom su skije postajale suviše, jer smo htjeli vidjeti, kako sada izgledaju oni prekrasni kukovi, kojima se ponosi sjeverozapadna Kamešnica, a do kukova se trebalo čak i verati. Nagrada za trud bila je obilna. Oko visokih kamenih tornjeva dizale se stare smreke, a izbočine kukova ispunjene smrznutim snijegom davale su nam zimsku sliku tog kraja, koji smo samo ljeti posjećivali. Uživajući u divljem skladu oblika visoke gore naišli smo pod samim vrhom na prostranu vrtaču. Spustivši se do njena dna opazismo, kako prema nama zjapi tamni otvor nekakve špilje. Pregledavši onaj otvor ulazili smo oprezno i ubrzo ostali zapanjeni nenadanim prizorom. Prilično velik podzemni prostor bio je ispunjen mnogobrojnim ledenim sigama najrazličnijih oblika. Dva ledena stupa spajala su strop špilje s podnožjem, a slabo svijetlo naše džepne lampe odsijevalo je od šume kristalnog stupovlja i zastora pokazujući nam rijetku sliku djelovanja podzemne prirode.

Do vrha nas je strmi put doveo za nekih petnaest minuta i bogato nas obdario za sve ono, što smo uložili, da upoznamo taj biser Dinariida i školu mladih planinara Splita, Sinja i Livna. Troglav nam se ponovno sa zapada smiješio, a Svilaja, Kozjak, Mosor, Biokovo, Vran, Cincar i Golija natjecali se, da nam se svojim izgledom što više dopadnu, te da čim prije upoznamo i njihove ljepote. Kroz prevalu Klisa bljeskalo je naše more, a sivi Mosorov krš radovao se svojim sinovima, koji su na grebenima Kamešnice čeličili svoje mišiće i dušu, te bili spremni, da pođu u pohode i ostalim visokim drugovima dugog Dinarskog lanca.

Mjesec dana kasnije sa sedla starca Mosora promatrao sam još uvijek sniježnu Kamešnicu i obnavljao nedavno prošle uspomene, sa žaljenjem, što je širi planinarski krugovi još uvijek slabo poznaju.

Tri dana po Gorskom kotaru

Hrvoje Švob (Zagreb)

Polovicom mjeseca srpnja uputih se ranim jutarnjim vlakom put Delnica. Ovog je puta moja tura imala biti malo neobična: u Gerovu sam namjeravao prisustvovati svadbi svog druga. Svadbovati i planinariti — moglo bi se smatrati nespojivim, no pozivu se ne htjedoh oglušiti, a znao sam, da se i zôvu bregova neću moći oduprijeti.

Već je bilo skoro sedam sati, kad se iskrcah na stanici Delnice. Odmah osjetih svježe kolanje gorskog zraka u plućima.

Zaputih se iz Delnica planinarima dobro poznatim markiranim putem, koji vodi, prećacem ceste Delnice—Crni Lug, prema Crnom Lugu. Namislio sam prošetati se do tog lijepog sela, a odanle autobusom do Gerova. Cesta Delnice—Crni Lug, osim što je vrlo zanimiva, jer prolazi krasnom crnogoričnom šumom, ima i svoju povijesnu važnost. Naime god. 1770. sagrađena je u Crnom Lugu peć za taljenje željeza, odakle se je sirovo željezo dopremalo u Brod na obradu. Ovo je poduzeće bilo vrlo unosno — ali samo za gosposhtiju, dok je narod, t. j. kmetovi, teško stradavao. Osobito je bilo teško stanje pod grofovima Baćanima, kada je bila strašna eksploatacija i kada se je dešavalo, da je narod morao seliti iz svojih domova zato, što se je oko njih našlo rudače. K tome se još kmetove sililo na kojekakova podavanja i službe, pa je došlo i do otvorene bune. Taj je revolt bio svladan. I u Gerovu, koje je neko vrijeme bilo sijelo zrinskih posjeda u Gorskom kotaru i važno rudarsko mjesto, vladale su slične prilike. Zanimljivih podataka o onodobnom rudarstvu Gorskog kotara nalazimo i kod znamenitog Baltazara Hacqueta, koji g. 1778. u svom djelu »Oryctographia Carniolica« daje opširne podatke. Tako on kaže, da je jedne godine u Čabru vladao silan glad, te da su se ljudi hranili samljevenom korom drveta s mekinjama.

U tim mislima prolazio sam putem sve dublje u onu crnogoričnu prašumu, dok me nije stigao neki seljak. Zaputismo se zajedno dalje. On je išao u Krašićevicu, a kako se meni nije žurilo i bijah raspoložen za šetnju, pogotovo kad ne moram ići sam, odlučih, da ću do pred njegov cilj zajedno s njime, a onda ću presjeći na gerovsku cestu, pa makar autobus bez mene vozio.

Moj suputnik iz Krašićevice pričao mi je, da je već mnogo planinara ovuda vodio, pa i da mnogi poznati planinari znadu za njega. Kaže, dok još put u Delnice—Crni Lug nije bio markiran, da su mnogi u gustom šumi zalutali i morali prenoćiti. Divna je, doista, ova šuma, pa se valjda ne će desiti nesreća, da je nestane, kao toliko drugih, što je nestalo, a narod nije ništa od toga imao, nego je sve više zapadao u bijedu... Tako moj suputnik. Sada on radi u Slavoniji

za malu zaradu, od koje bi nešto trebalo i prištediti, da se dođe s makar najmanjom ušteđevinom kući. A da je to doista teško, o tome me je naravno vrlo lako uvjerio. Goranski stanovnik je zaista patnik, ali u sebi nosi veliku privrženost svome rodnom kraju i veliko, herojsko poštenje.

Iako je bila polovina mjeseca srpnja, a dan se već primakao podnevu, u ovoj šumi nije bilo ni spomena o vrućini. Putem smo sreli dvije srne. S jednom od njih imali smo naročito ugodan susret. Gledala nas je očito u čudu na nevelikoj udaljenosti, a onda se hitro izgubila među stupovima jela kršeći suho granje.

Konačno je došlo vrijeme, da se rastanemo. Oprostivši se odemo svaki svojim putem. On put Krašićevičke ponikve, a ja prećacem preko Vršića prema gerovskoj cesti, kojoj se brzo primakoh ugledavši lijevo kameni profil Risnjaka. Počeh se spuštati prema ponikvi gerovskoj, pa prešavši Kraj gerovski, malo siromašno selo, primakoh se Gerovu, cilju mog današnjeg puta. Tu ugledah dosta lijepu vojarnu planinskog puka, s čijeg se dvorišta dizao strahovito veliki oblak prašine čineći time neugodnu disharmoniju u inače divnoj atmosferi ovog kraja. Ubrzo nađoh »kuću vjenčanja« i presvukoh se u »civilno« odijelo.

Time je tura prvog dana bila završena.

Sutradan nakon obilnog spavanja slijedila je poslijepodnevna šetnja na Planice, lijepi vrh neposredno kraj Gerova s relativnom visinom od 400 m, s kojeg je naročito lijep pogled na Gerovo i dalje i bliže vrhove, koji ga opasuju, na sela Smrečje i Sokoli, nad kojima se dižu Sokolske stijene, koje su vrijedne većeg zanimanja od onog, što se za njih sada pokazuje.

Gerovo je po svom smještaju mjesto s lijepim uslovima za gojenje planinarstva na svom bližem teritoriju. Ali drugi uslovi nedostaju. Postojala je i podružnica Hrvatskog planinarskog društva »Jelenc«. Postojala je, ali je — nažalost — likvidirala...

Konačno je došla na red i kruna ovog puta u Gorski kotar, — uspon na Risnjak. Već oko jedne ure ujutro zasvijetlile su svjetiljke naše oveće grupe. Kroz vedru ljetnu noć uputismo se prvo put sela Šegine, koje se sastoji od nekoliko primitivnih kućica, zapravo većinom pastirskih nastamba, a smještene su na predivnoj livadi u visini od preko 950 m. Tu smo stigli u samo svanuće, a s prvim svjetlom dana dizahu se jutarnje magle. Činilo se, da se dignula čarobna zavjesa i počela otkrivati ljepote, što ih je do sada krio tamni skut noći. Zamuknule su sove, koje se sve više, što se noć primicala kraju, javljahu neugodnim svojim glasom, koji sličići smijehu ludaka. Mjesto njih

počele se javljati ptice pjevice. A i livade se probudile najprije tiho, jedva primjetno, a tada započne život ljetnog jutra u punom zamahu...

Šegine je seoce prave i daleke planinske zabiti, ali je najljepše selo u Gorskom kotaru, smješteno na livadi bogatoj raznovrsnom florom. Od Šegina dalje put se spaja s onim iz Lividrage i ulazi se na krasnu visoravan Lazac, s koje se pruža divan pogled lijevo na Risnjak i desno na njegova nerazdruživog druga Sniježnik. Odavde oba vrha izgledaju tako blizi, da se čini, rukom ih se može dohvatiti. Ovaj put na Risnjak pruža mnogo zadovoljstva planinaru s estetske strane a i zbog drugih zanimljivosti, pa i za lakše penjačke pothvate ima u blizini prilike. Prešavši Lazac, pa zaokrenuvši oštro ulijevo od našeg dosadanjeg smjera nadosmo se na Šloserovoj livadi, toj, kakô kaže Hirc u svojem Zemljopisu Hrvatske, najljepšoj alpskoj livadi domovine. Doista je ovdje čaroban izbor najrazniji alpskog cvijeća, a naročito upada u oči velika množina runolista svuda uokolo vrha Risnjaka, na njegovu vrhu i na okolnim vrhuncima.

Ima doista u velikoj količini ovoga cvijeta, koji uvijek nanovo potrese dušu planinara, kad ga ugleda, a o savjesti onih, koji ovamo dolaze, ovisi, hoće li ga i nadalje biti, jer je nemila »berba« runolista nažalost i ovdje dosta česta usprkos tablica s opomenom.

Nakon što smo se s vrha Risnjaka dobro nauživali i nagledali divnih krajeva, proverali po kamenju i stijenama i izgrebli do mile volje po neobično gustom klekovini, došlo je vrijeme, da se rastanemo. Oko jedanaest sati oprostio sam se sa svojom grupom, koja je namjeravala istim putem natrag u Gerovo, te pođem u društvu mladog opskrbnika Šloserova doma put Crnog Luga. Prešavši staru i znamenitu kolibu u Smrekovcu nadosmo se u Bijeloj Vodici. Nakon odmora pođoh dalje sam kroz Crni Lug u Delnice, gdje se ukrcah u zagrebački vlak zaključivši tako ovaj lijepi izlet u Gorski kotar.

Nagli razvoj alpinizma, a napose penjačkog planinarstva u našim krajevima, svratio je pozornost i nas omladinaca na sebe. Slušajući predavanja, razgovore naših starijih drugova penjača, ispitujući izvještaje o izvršenim usponima naših i stranih alpinista došli smo do uvjerenja, da moramo i mi nastaviti taj rad pionira i time u prvome redu vršiti propagandu za naše krajeve, te se usavršavati i stati uz bok onima, koji su na tom polju već daleko pred nama. Uočivši svu važnost tog pokreta započeli smo radom s mnogo volje i vjere u uspjeh. Želja i čežnja da okušamo svoje snage i sposobnosti u strmim stijenama tjerala nas je naprijed. S vremenom je od početnog velikog broja oduševljenih i svijesnih si velikog zadatka pojedinaca mnogi odustao i posvetio se i nadalje planinarenju po utrtim stazama koristeći se svojim radom i sposobnostima i upotpunjujući cilj i svrhu planinarenja. Ostalo nas je tek nekolicina, koji smo s istim oduševljenjem nastavili taj započeti rad. Prolazeći neutrtim stazama planinara penjača i istraživajući neotkrivene ljepote naših krajeva naišli smo na jedno novo zadovoljstvo, koje nam dotada nije bilo poznato. Postizali smo uspjehe uz maksimum volje, snage i znanja i bili zadovoljni i najmanjim rezultatom. Pred nama se je otkrivao novi svijet, novi pogledi na planinarstvo, a nova iskustva usavršavala su naše sposobnosti. Ne vjerujem, da je igdje moguće bliže i da je razumljivije iskreno drugarstvo nego među planinarima penjačima. Ovdje se dijeli i dobro i zlo do skrajnih granica. Ponosni smo i zadovoljni i smatramo se dostojnim nasljednicima naših učitelja. Promatrajući gomile nedjeljnih izletnika-planinara, koji svoje slobodno vrijeme provode u planinama u svrhu odmora, osjećali smo se daleko nad njima vršeći rad pionira, propagatora i preteča otkrivača ljepota naših krajeva. Primjedbe naših drugova, da penjanje i prolaženje strmih stijena nema smisla, da izvrćavanjem sebe i drugoga opasnostima, umaranjem tijela nepotrebnim kretnjama i naporima ne možemo koristiti ni sebi ni drugome, nisu mogle utjecati i odvratiti nas od našeg započetog rada i konačnog cilja. Uvidjeli smo, da alpinizam, a napose ta grana penjanja, čeliči tijelo, jača volju, stvara samopouzdanje i tako samo odgojno djeluju na dušu i tijelo. Nažalost, i tu imade iznimaka, jer pojedinci smatraju penjanje športom, a uspjeli uspon naročito pustolovinom. Na te i takove ne može alpinizam djelovati ni korisno, ni poučno, i ne ostavlja kod njih dubljeg utiska. Takovi i njima slični elementi ne mogu se, nažalost, uvijek odstraniti, i sva je sreća, da ti nemaju mnogo i dulje vremena uspjeha, i pomalo se sami povlače. Istina je, da se penjanjem izvrćavamo stanovitim opasnostima, sami

smo si toga uvijek svijesni pa ih znanjem i tehničkim pomagalima smanjujemo na minimum i prema mogućnostima ih i izbjegavamo. Nepredvidive teškoće i zapreke u formi prirodnih katastrofa, kao nagle promjene vremena s raznim oborinama ne mogu se izbjeći, ali se zato može svaki koristeći se stečenim iskustvima boriti protiv njih i biti na njih uvijek spreman. Smatram, da je nesrećama i nezgodama u većini slučajeva kriv svaki pojedinac, koji je precjenjujući svoje znanje i sposobnosti započeo jedan uspon, kojemu nije nikako dorastao. Ne mogu se prvim koracima postizavati uspjesi i rezultati jednaki velikim djelima pionira Alpa, tu je potrebno polagano napredovanje i usavršavanje, upotpunjavanje i izjednačivanje svih fizičkih snaga i duševnih jakosti. Samosvladavanje, samoprijegor, izdržljivost, znanje i poznavanje svojih sposobnosti i ekonomsko raspolaganje njima, skrajnje drugarstvo i odricanje, glavni su elementi i uvjeti za razvitak i postizanje uspjeha i cilja, koji smo si postavili. Polagano smo napredovali. Mnoge predradnje u formi vježbi, predavanja i promatranja usavršavale su naše potrebno predznanje i s time opremljeni krenuli smo i izvršili prve uspjele uspone. Ti prvi rezultati uvjerali su nas o našim sposobnostima i potakli nas na još intenzivniji rad. Prolazeći strmim stijenama, provlačeći se okomitim žljebovima zastajali smo nad ponorima, promatrali i divili se ljepotama prirode, koja dozvoljava samo sposobnima i jakim vidjeti ih i koja time nagrađuje one napore, opasnosti i teškoće, s kojima su se borili i kojima su se izvrđavali. Prolazili smo stazama, kojima nije ljudska noga do nas utrla puta, i osjećali smo se jakim i ponosnima, svijesni vrijednosti izvršenih zadataka i puni zadovoljstva, koje dotada nismo poznavali. Pod nama je ležao svijet pun omame i laži, dok smo mi visoko i daleko od toga, puni svježine, ambicije i oduševljenja, udisali zdravlje i divili se nedostiživim ljepotama prirode u svojoj njenoj veličini i snazi. Promatrajući penjačko planinarstvo došli smo do zaključka, da je čovjek u tom momentu i radu svakim časom bliži prirodi i boreći se s njom osjećali smo se ravnopravnim protivnikom i sastavnim dijelom njezinim. Upoznavajući snagu protivnika ulagali smo sve znanje i snagu s vjerom u pobjedu. Ti su nam momenti stajali pred očima i potpunu vrijednost života, koji smo ovdje naučili i cijeniti. S uvjerenjem, da ćemo mi omladinci, nastavimo li s radom, pokazati u skoroj budućnosti pozitivne rezultate i stati uz bok i najboljima, uspjeli ćemo, da svratimo poglede svih na krasotu prirode naše drage domovine Hrvatske, čije ljepote otkrivamo. Pred nama stoji lozinka jednog poznatog alpiniste, koji je za nas mladu generaciju izrekao ove riječi:

»Nama mladim alpinistima sadašnjice vrijedi kao najveći doživljaj ... borba«.

Zadnjih godina sve se više posjećuje Bugarska. Prošlog ljeta pohodilo je tu zemlju mnogo Zagrepčana, pogotovo nakon poziva HPD-a na zajednički izlet. Taj poziv pospješio je i našu odluku, da pođemo onamo. Malo skeptični otputovali smo prema jugoistoku Evrope. Tim veće je bilo naše oduševljenje, kada smo upoznali Bugarsku, koja može u mnogom pogledu služiti za uzor nesamo nama Hrvatima, već i drugim narodima Evrope. Nada sve nas je osvojila bugarska marljivost, jednostavnost, gostoljubivost i poštenje.

Prvih dana srpnja krenuli smo u Sofiju. Nakon vrućih savskih i moravskih nizina, te golih, gorovitih srpskih istočnih krajeva stigli smo u svježe Sofijsko polje, koje s juga zatvara impozantna Vitoša (2285 m). Nekoliko nezaboravnih dana proveli smo u Sofiji. Simpatičan je to i lijep grad. Kamene palače, prekrasna nova katedrala u bizantskom stilu, novo kazalište, hoteli, mnogobrojni perivoji i posve novo i moderno kupalište daju tom gradu u srcu Balkana posve evropski izgled. Ugodno smo bili iznenađeni izvanrednom čistoćom grada, u koju bi se mogao ugledati i mnogi drugi grad. Bugari su ponosni, što su u tako kratkom roku podigli svoju zemlju i prijestolnicu, jer su se istom godine 1878. oslobodili od turskog jarma.

Željeli smo upoznati i ostale bugarske krajeve, zato smo pošli u *K o s t e n e c* (800 m), planinarsko ljetovalište u Rodopima, udaljeno od Sofije nekih 80 km. na jugoistok. Vile i hoteli smjestili su se uz strme, pošumljene obronke, kroz koje protječe bučni gorski potok. Smještaj Kostenca podsjeća na Bad Gastein. I termalno kupalište se ovdje nalazi. Ono doduše nije uređeno, ali u zemlji ima oko 140 vrućih vrela, od kojih su mnoga moderno uređena. Kupalište u Kostencu izgleda kao pučko, pod tjednom se često sreće odred vojnika s ručnicima ili skupina školske djece iz sela Kostenca, koji dolaze na kupanje. Inače se dnevno kupaju gosti iz vila i hotela. Pogledali smo tu »banju«, to je drvenjara s nekoliko kabina za svlačenje i sa dva bazena, muškim i ženskim. Vruća sumporna voda teče u mlazovima u bazen, u koji skoro nitko ne ulazi, sve je zapareno i mokro, a goli kupaci, jako nasapunani, sjede, čuče ili stoje oko bazena i zahvaćaju drvenim lopaticama vrelu vodu i njome se polijevaju. Budući da je toliko obilje toplih vrela i kupališta, to je u zemlji kupanje na potocima i rijekama rijetkost.

Ovaj je kraj osebujan, ravnica kao u našoj Slavoniji, sama žitna polja, no odmah odavle dižu se strma sniježna brda sa skoro 3000 m visine. Sela su smještena po obroncima brda ili u ravnici, već se izdaleka vide zelene krošnje drveća. Svaka naime seljačka kuća ima u

svom dvorištu zasađeno mnogo voćaka, naročito oraha. Inače se njihova sela ne razlikuju mnogo od naših. Seljaci su većinom obučeni u suknena odijela, bijele im se samo rukavi od platnenih košulja, oko pasa nose izvanredno široke vunene pojase. Od goveda se najviše po čitavoj Bugarskoj vide glomazni bivoli, koji stoičkim mirom polaze na vodu ili vuku terete. Ovaca i magaraca se također mnogo vidi. Naše su seoske kuće od drveta ili od kamena, a u novije doba i od cigle. Kod Bugara toga nema; kuće, često jednokatne, imaju drveni okvir, a ostalo je ispunjeno neožbukanim blatom, katkada i ciglom. Izgled tih kuća nije lijep, na prvi nam se pogled činilo, da su kuće u gradnji, pa da još nisu dogotovljene. Uzrok takvoj gradnji leži po svoj prilici u pomanjkanju drugog materijala. Kamena nema, a šume su u zemlji većinom posječene.

Iz Kostenca smo nakanili poći na obližnji vrh Belmeken (2650 m), koji neki ubrajaju u skupinu Rila-planine, dok ga drugi smatraju najvišim vrhom Rodopa. Upravo je sunce izlazilo, kad smo krenuli dubokim i još tamnim kanjonom bučnog gorskog potoka. Između visokih borova provirivale su od ranog sunca zacrvenjele stijene okolnih bregova. Jutarnja hladnoća, šum potoka, a inače posvemašnji mir posve su nas zaokupili. Put je neprestano vodio uz potok. Bukve i bor zamijenili su prvo prozračni ariši, a napokon klekovina. Čitavim putem nismo naišli ni na kakvu seljačku naseobinu, jer toga nigdje nema u višim bugarskim planinama. Markacije pravo nema, no put je jasan. Uspón je sve strmiji, sa svih strana curi voda, po travi i kroz klekovinu. Bugarske planine obiluju vodom: izvorima, potocima i jezerima. Na žarkom suncu ugledamo kamenu kuću, pred kojom nas dočekaše dvije znatizeljne koze. To je planinarska kuća Panajodov (2250 m) na jezeru pod vrhuncem Ravni Čal (2400 m). Dom je nov, opskrbljen, lijepo uređen, ima kuhinju s blagovaonom i tri zajedničke spavaonice. Većina planinarskih kuća u Bugarskoj nema jedno i dvokrevetnih soba, već samo zajedničke.

Radni je dan, pa ipak ima nekoliko planinara, većina se zabavljaju veslanjem po jezeru. Divno je jezero, malo, duboko, a vrlo je bistro, obrubljeno je klekovinom, snijegom i stijenama Ravnog Čala. Na jezeru je samo jedna »lodka«, lijepi sandolin, za koji se svi otimaju, no jer se jezero prevesla za pol sata, planinari se brzo redaju.

Odavle se za neko pol sata hoda stiže na Belmeken (2650 m). Uspón je posve lagan, sva su brda ovdje obla, bez oštarih klisura i stijena. Do najviših vrhova nailazi se na busene fine gorske trave. Bio je krasan, vedar dan, no podnevna ljetna zamagljenost skrivala nam je dalje vidike. Bližu smo okolicu dobro vidjeli: duboko dolje na obronku brda vidi se Kostenec, nešto zapadnije je Gornja banja, posve blizu na zapadu diže se Musala (2925 m), najviši vrh u Bugar-

skoj, a iza njea pruža se čitav masiv Rilo-planine. Nešto južnije vidio se Pirin sa sniježnim vrhovima. Na istoku smo nazrijevali Plovdiv, dok Bijelom moru (Egejskom) i Solunu nije bilo ni traga, premda su nas u nizini svi uvjeravali, da ćemo i to vidjeti. Jedva smo izdržali nekoliko minuta na samom vrhuncu, koji se strmo ruši prema sjeveru i s te je strane sav pokriven snijegom. Otjerao nas je ledeni vjetar, no usprkos te zime sunce neugodno pali, sunčane zrake kao da probijaju kosti lubanje i bodu u sam mozak. Taj kontrast zime i velike vrućine čitav dan smo teško podnosili.

Kad se sunce sve dublje spuštalo prema zapadu, brzim smo korakom krenuli dolje. U sumraku smo sretali povorke sofijskih planinara, koji su preko subote i nedjelje dolazili u planine. Opazili smo da Bugari izvanredno mnogo planinare, da mnogo više posjećuju svoja brda nego mi. Nakon dvanaest sati hoda neobično nam je prijala izvrsna bugarska hrana. Svakom jelu dodaju »zarzavat« (povrće), vrlo ukusno priređeno; a mnogi obrok završava ovčijim kiselim mlijekom, pravim bugarskim specijalitetom. — Utisci s ove planine ostat će nam neizbrisivi, jer se bugarske planine razlikuju od našeg Krasa, a i od Alpa.

Drugi naš posjet brdima bio je upućen Rila-planini, odnosno rilskim jezerima i znamenitom rilskom manastiru. Iz Sofije smo se odvezli vlakom u Dupnicu, pa autom u Saparevo banju, odakle smo se uputili na planinarsku kuću Skakavicu. Prvi dio uspona vrlo nas je odbijao, goli i pusti obronci, nepošumljeni, bez tratine, vruće sunce i loše prospavana noć; no to je ubrzo prošlo, ušli smo u pravo planinsko carstvo šume. Borovi, sočna tratina, mnogi izvori i potocići i duboka hladovina brzo su nas okrijepili. Na jednoj gorskoj čistini naišli smo na skupinu šatora, vrlo udobno uređenih, gdje su ljetovali neki građani. Uz sitnu kišu stigli smo u hižu Skakavicu (1870 m). Ona se nalazi u visokoj bujnoj, gorskoj kotlini, okruženoj strmim bregovima, pokritim snijegom. Sa svih strana teče voda, a u pozadini šumi jaki vodopad. U kući smo sreli prof. Medžidijeva, koji nam je bio izvanredno prijazan i susretljiv, dao nam mnoge informacije i savjete. Skakavica je najstarija planinarska kuća u Bugarskoj (osnovana 1922. godine), drvena je, imade nekoliko soba s mnogo ležaja. Od umora i zime odspavali smo ovdje punih jedanaest sati.

Slijedeće smo jutro krenuli prema jezerima. Nakon vedrog jutra digle su se guste magle iz nizine i zastrle sve vrhunce. Daskora smo strmo pred sobom ugledali dva jezera u visini od nekih 2220 m. Uz jezera bili su šatori. Čuli smo da ovdje vojska vrši kartografska mjerenja. Čvrsto uvjereni, da ćemo proći kraj vojničkog logora, vrlo smo se začudili, kad smo iz jednog šatora začuli zvukove gusala, a još su

nas više iznenadile pojave žena i djece. Mnogi muškarci imali su duge kose i brađe, a izgrađeni kameni puteljci vodili su iz šatora u šator. Zatražili smo upute za daljni put i tako smo započeli razgovor s tim čudnim gorskim stanovnicima. To je jedna sekta, koja je ljetovala u tim visinama, sastojala se većinom od intelektualaca iz mnogih evropskih zemalja, prisutno je bilo najviše Bugara. Oni su sami zajednički priređivali hranu, doveli si izvor-vodu, sagradili šatore i priređivali navečer uz ogranj plesove i koncerte. Njihov vođa ili neke vrsti svećenik bio je stari sijedi liječnik nastanjen u šatoru, koji je dominirao nad jezerom i čitavim naseljem. Našli smo među njima i jednog Zagrepčanina. »Sveta braća«, kako smo ih mi nazvali, vrlo su nas bratski i prijateljski primili, nahranili su nas vrućom juhom od povrća i vrućim kompotom (vegeterijanci su!), koji nam je izvanredno prijao u tim hladnim visinama. Dugo su nas nagovarali, da prenoćimo u njihovim šatorima, jer bismo u tim nepoznatim divljim planinama mogli zalutati, ili bi nam se inače moglo što dogoditi. Skoro da su nas i pokolebali u našoj odluci o daljnjem putu, pogotovo kad smo pogledali u vrhove brda, koji su bili zastrti tmurnim i neprozirnim oblacima, kroz koje je vodio naš put.

Dobro okrijepljeni krenuli smo uzbrdo. Sretali smo oveća stada ovaca, koja su čuvali pastiri s dugim zavnutim štapovima. Jednom bismo zgodom skoro i nastradali, kad su na nas navalila četiri ljuta ovčarska psa, da nas nije obranio pastir. Kršni su i veliki ljudi tamošnji pastiri s preplanulim djetinjskim licima; zaogrnuti su smeđim čohastim kabanicama.

Dalek je bio naš put, neprestano smo se uspinjali uz rilska jezera, t. zv.: Sedam jezera, divna su, azurna i duboka, obrubljena snijegom i kamenom. S jednog mjesta vidi se svih sedam jezera, jedno je ljepše od drugog, mogu se lako takmiti u ljepoti s triglavskim jezerima. Stigli smo na najvišu točku, to je visoravan D a m h a, oko 2600 m, odavle je počelo spuštanje. Ta nesretna Damha zavila se iznenada u oblake i začas nas je stigla tako jaka solika i ledena kiša, da su nam nože i lica bila izbodena kao iglama, a cipele i kaputi napunili se začas vodom. Strmi obronci, obrašteni visokom travom, najviše su podsjećali na slovensku Golicu. Između mnogo strmih kosa pružaju se vrlo duboke i uske doline. Na dnu jedne takve doline ugledali smo rilski manastir, no još smo se nekoliko sati spuštali do njega. Izvanredno je zanimiva uska rilska dolina, na dnu je rijeka, vrlo strmi obronci oko manastira obrasli su prastarom šumom, dalje se uzdižu pašnjaci i konačno kameni vrhunci. Iznenada se dolazi iz šume pred manastirske zidine. To je grad za sebe, sve vrvi od ljudi, automobila i kola, među kojima se dostojanstveno kreću kaluđeri. Nema tu sela, samo je ovdje manastir, velika četverokutna zgrada,

izvana izgleda kao tvrđava, a iznutra je trokatna s bezbrojnim otvorenim hodnicima. U sredini dvorišta nalazi se crkva i jedna stara kula.

Čim smo stigli, javili smo se u manastirskom uredu, da nam dadu noćište. Žandar, koji je dodjeljivao besplatna noćišta sudeći po našem nimalo pristojnom izgledu uputi nas u jednu sobu u trećem katu. Vrlo smo se razočarali, kad smo ušli u tu sobu. Bila je to dvorana napunjena desetinama drvenih ležaja, na kojima su sjedili ili ležali šaroliki stanovnici: babe utrpane u marame, cmizdrava djeca, gizdavo obučene seljakinje, ukratko rečeno, hodočasnici. Šta ćemo sada? Drugih praznih soba nije bilo. Srećom smo pronašli izvan manastirskih zidina iza nekih skladišta jedan sasvim lijep hotel. Tu smo se osušili, nahranili i prenoćili, a slijedeće jutro dali se na pregledavanje tog prošteništa.

Krasno je bilo jutro: svježe, vedro, po bregovima slaba maglica, prava gorska idila. U manastiru je već bilo bučno, stiglo je mnogo novih hodočasnika. Pošli smo prema crkvi; ona je izvana sva islikana, sve vrvi od vražića, koji bodu ljude trozubima, pale ih i raznoliko muče. Unutrašnjost je vrlo lijepa, ikonostas je sav pozlaćen; u crkvi ima osim vjernika, koji ljube moći sv. Ivana rilskog, mnogo kaluđera s dugim kosama i bradama. U manastirskoj zgradi ima, osim soba za hodočasnike, kaluđerskih ćelija, knjižnica, nekoliko kapelica, muzej, prodavaonice svetih slika i svijeća. Manastir je zajedno s crkvom mnogo puta izgorio, te je uvijek ponovno sagrađen. Osebujan je to grad u prekrasnoj gorskoj zabiti (1300 m), izvan prometnih puteva, daleko od ljudskih naselja. Kroz stoljeća turskog jarma bio je on jedino utočište i zaštita mučeničkom bugarskom narodu.

Vlak, sličan »samoborc«, odvezao nas je iz tog planinskog kraja do Kačerinena, koji leži u prostranoj dolini, kojom protječe Struma. Okolna brda posve su pusta, bez drveća i trave, a i dolina je gola, osim pojedinačnih jablana, jedino se po poljima zeleni »tjutjun« (duhan), najvažniji bugarski izvozni artikl. Sve su kuće i svi plotovi u selu zastrti ogromnim okvirima, na kojima se suši duhansko lišće. Silna južnjačka vrućina i teška sparina tako nas je utukla nakon svježeg gorskog kraja, da smo u Sofiju stigli polumrtvi poslije nekoliko sati vožnje vlakom.

Želja nas je vukla i na druge bugarske planine, ali nije više bilo ni novaca ni vremena, jer smo posjetili i ostale bugarske krajeve, naročito se dugo nismo mogli odijeliti od Varne, »kraljice Crnog mora«. S mnogo ugodnih impresija o toj bratskoj zemlji vratili smo se opet u domovinu nakon četiri tjedna izbivanja, a put po Bugarskoj ostat će nam uvijek u najljepšoj i najugodnijoj uspomeni.

Sličice iz životinjskog svijeta

Prof. Lina Horvat (Zagreb)

Škanjac i zmija

Kad škanjcu ne uspije da uhvati što od pernatoga svijeta, dobre su mu žabe i zmije. Njih lovi osobito mnogo onda, kad ima u svojem gnijezdu mlade, jer tada lovi sve živo, što može svladati. Događa se, da tada u svojoj revnosti donosi u gnijezdo i više hrane, nego što je potrebno.

Jednom smo se odmarali u šumi, kadli se povrhn nas začuje škanjevo pijukanje. Ogledamo se gore, a kad tamo blizu samoga vrha visokog drveta bori se jedan škanjac sa zmijom. On ju je negdje nespretno zahvatio pri repu i donio visoko gore, da je ubije prije, nego što će je unijeti u gnijezdo, kako to on običava činiti. No kad je zmiju položio na granu, ona se brzo ovila i počela se braniti na život i smrt. Nekoliko puta je glavom naglo sunula pod škanjevo krilo instinktivno osjećajući, da pod krilom ima najmanje perja. Nema sumnje, da ga je uspjela ujesti otrovnim zubima, jer je nekoliko časaka iza te napete scene škanjac mrtav pao s drveta zajedno sa svojim ubojicom, koji se omotao oko njega.

Ovdje je škanjac izvukao kraći kraj.

Škanjac kao hipnotizer

Jednom drugom zgodom imali smo prilike vidjeti škanjca kao pobjednika. Za hladnijih dana škanjci se rado zalijeću među male ptice, koje kod nas ostaju i preko zime. Tada osobito mnogo stradavaju sjenice i vrapci.

Za jesenskih dana, kad se sprema kukuruz, naročito se mnogo oko kukuruza vrzu vrapci. Dok traje gozba, uvijek nekoliko vrabaca stoji na straži, da ih ne bi iznenadio čovjek, škanjac, ili da ne bi došla mačka.

Jednog jesenskog dana, kad se jedno jato vrabaca upravo nalazilo u najvećem poslu, sleti među njih škanjac tako iznenada, da ga nije dospjela niti straža navijestiti. Vrapci su se ipak snašli i na vrijeme se raspršili kojekuda naokolo. Samo jedan je u onoj općoj zabuni u velikom strahu sletio na zemlju. Škanjac, koji je s obližnje šljive razmotrio položaj, u trenu sleti pred njega. Među njima je bio razmak velik oko jedan metar. Očekivali smo, da će vrapcu uspjeti da pobjegne. Ali dogodilo se ono, što nismo predviđali. Dok je škanjac nepomično zurio u svoju žrtvu, vrabac mu je doskakutao posve pred kljun. Onda je škanjac u svoju hipnotiziranu žrtvu zarinuo pandže, da potom odleti u obližnju šumu kao pobjednik.

Lisica nadmudrila — buhe!

Mnogo se priča o lijnim lukavostima. Tako možemo čitati, kako je lisica nadmudrila medvjeda, vuka, zeca, guske, rodu, čvorka i t. d. Ali da je nadmudrila čak i buhe, to zvuči malo nevjerovatno, iako je to živa istina, a ne samo priča.

Bilo je to jednoga sparnoga ljetnog dana. Ugodno je bilo odmarati se u šumi pokraj potoka. Vladala je tišina, koja liječi gradske živce. Odjednom prekine taj mir pucketanje grančica, koje su se lomile pod nečijim koracima. Iz gustoga granja pojavila se lisica, koja je brzala k vodi. Tako je brzo potrčala k vodi,

da bi čovjek pomislio, da je žedna i da se želi napiti. No nije bilo tako. Druga je nevolja dotjerala lisicu k potoku.

Kad smo je iz svoga zakloništa bolje promotrili, vidjeli smo, da u gubici nosi neki svežnjić. Od čega je bio, nije se pravo moglo razabrati. Kad je lisica zašla u vodu, dobro je namočila rep, a zatim je pošla tako duboko u vodu, da joj je na površini virila samo gubica, u kojoj je još uvijek držala onaj svežanj. Nama je to bilo čudnovato, jer još nismo znali, o čem se radi. Nakon kratkog vremena lisica ispusti iz gubice svežanj, skoči naglo iz potoka, strese sa sebe vodu i nestane u šumi. Svežanj, koji je ispustila, zapliva prema nama. Nalikovao je na ptičije gnijezdo izgrađeno iz mahovine i lišća. Bio je pun — buha! Sada nam je istom bilo jasno, zašto se lisica tako čudnovato vladala u vodi.

Mudra se lisica na zgodan način riješila svojih nametnika. Kako je postepeno gazila u sve dublju vodu, buhe su poskakale najprije na leđa, a kad je čitava uronila, skočile su na svežanj, koji je držala u gubici. Pustivši svežanj, da ga voda ponese sa sobom, ona je na lukav način nadmudrila buhe. — Morali smo se čuditi i smijati njezinoj domišljatosti.

U svakom
zrnu slatni šećer

Kneippova

SLADNA KAVA

ŠUMSKI DAN U KOTLENICAMA

Novi gaj zvat će se »Gaj Stjepana Radića«

Uz priličan odaziv planinara održan je u nedjelju 17. ožujka šumski dan u Kotlenicama, dakle drugi šumski dan u sezoni 1939/1940. god. Planinarima se pridružilo tridesetak đaka realne gimnazije pod vodstvom prof. g. Mihovilića.

Po dolasku u Kotlenice, g. Š. Kalina u ime HPD podružnice »Mosor« otvorio je šumski dan, koji je donedavna otvarao blagopok. prof. Girometta. On je u svom kratkom, ali sočnom i osjećajnom govoru najprije oslovio seljake Kotlenica, za koje je naveo, da ih je Bog postavio u taj kraj pust i krševit samo zato, da priroda ne bude pusta. Naveo je sve, što su Mosoraši učinili za njihovo siromašno selo: spoj Kotlenica s Donjim Docem, školu te rad prof. Giromette i Rada Mikačića za to selo. Preporučio im je, da očuvaju ono malo ostataka šume i da sade novo drveće u svoju korist i opću dobrobit. Obratio se zatim predstavniku šumske vlasti, vrsnom i marnom šumaru g. I. Drašiću, kome je zahvalio u ime planinara i planinarstva na živoj poduzetnosti, koju je uvijek pokazivao u korist sela i planine. Konačno je oslovio planinare, kojima je podvukao imperativ, da propagiraju ideju pošumljivanja i da tu ideju trebaju podići na pjestal kulta. On im je rekao doslovce ovo:

»Drugovi! Vi ćete sada pristupiti s pobožnosti i marom, koji su uvijek karakterizirali naše šumske priredbe. Svaki je bor jedan novi život. Znajte, da se propagirajući ideju pošumljivanja odužujemo uspomeni našeg velikog Predsjednika. Odužujemo se narodu, iz kojega smo potekli.« Obratio se još jednom seljacima, kojima povjerava na čuvanje i brigu gaj, koji će niknuti i koga planinari krste imenom neumriog vođe i učitelja hrvatskog naroda Stjepana Radića.

Šumar g. I. Drašić je dao tehničke upute o sadnji i nakon toga se je prešlo sadnji. Svi prisutni su sadili s najvećom ozbiljnošću, uprav pobožnošću.

Iza obavljene sadnje planinari su pregledali špilju Vranjaču pod tehničkim vodstvom g. Rade Mikačića, koji je Vranjaču uredio i učinio pristupačnom.

Na povratku iz Kotlenica planinari su se ustavili na Klisu. Pregledali su tvrđavu i crkvu. U tvrđavi je g. prof. dr. I. Rubić, historičar, održao odlično predavanje o tvrđavi, a u crkvi je kustos g. Fisković prikazao zorno i znalački freske Solinjanina g. Vjek. Parača. Oba predavanja bila su saslušana sa strane planinara s najvećim interesom i pozornošću.

Tako su planinari posvetili jedan izlet općem dobru. Oni su spojili zabavu s konstruktivnim radom i — kako vidimo — kulturom.

J.

TOMISLAVOV DOM

HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

NA SLJEMENU (1012 m.) TELEFON 90-55

Tomislavov dom sagradilo je Hrvatsko planinarsko društvo na najljepšem mjestu Medvednice (Zagrebačke gore) neposredno ispod piramide na najvišem vrhu Sljemena (1035 m). S doma se pruža prekrasan pogled na sve strane.

Tomislavov dom leži usred prekrasnih šuma, ali je tako položen, da ga sunce obasjava od ranoga jutra do zalaza. Na velikoj terasi doma omogućeno je sunčanje čitav dan. Iz doma mogu se vršiti izleti po čitavoj Medvednici.

Tomislavov dom ureden je savremenom udobnošću. U svim sobama je tekuća hladna voda i električno svjetlo. Do doma vodi auto cesta. Autobusna stanica udaljena je od doma 10 časaka laganog hoda. Prvorazredna kuhinja uz umjerene cijene.

Cijene soba:

za članove Hrvatskog planinarskog društva i društava, kojima je priznato pravo reciprociteta:

soba s 1 krevetom od dinara 18.— do dinara 25.—

soba s 2 kreveta od dinara 40.— do dinara 60.—

soba s 2 kreveta i posebnom kupaonom dinara 70.—

za nečlanove dinara 10.— po osobi na dan više,

u sobi s 4 kreveta članovi dinara 10. — po osobi, nečlanovi dinara 15.—

Cijena opskrbe:

3 × dnevno hrana dinara 35.—.

5 × dnevno hrana dinara 45.—.

Upute daje:

HRVATSKO PLANINARSKO DRUŠTVO

u Zagrebu, Varšavska ul. 2.-a.

Telefon 65-01

Gosti, koji žele u domu boraviti dulje od 3 dana, moraju se dati pregledati po društvenom liječniku, jer se u dom ne primaju osobe, koje boluju od koje razne bolesti.

40 godina bugarskog planinarstva. —

Prošle 1939. godine proslavila su naša braća Bugari 40-godišnjicu svoga Turističkog društva Aleko Konstantinov. Kao slavski spomenspisi izišao je svečani dvobroj njihova časopisa »Blgarski turist« (novembar-decembar) s čitavim nizom informativnih članaka s velikim brojem ilustracija, u kojima su izneseni bogati podatci o djelovanju i radu toga bratskog društva u minulih 40 godina. Na temelju članaka g. G. Klisarova možemo pružiti našim čitaocima pregledan prikaz života i rada toga društva.

Još godine 1895. osnovao je otac bugarskog planinarstva Aleko Konstantinov prvo turističko društvo, ali je ovo ubrzo prestalo raditi zbog pomanjkanja interesa za planinarstvo u tadanjem bugarskom društvu. Godine 1899., na dan sv. Ilije gromovnika, osnovano je od malog broja prijatelja bugarske prirode Turističko društvo, nazvano po osnivaču bugarskog planinarstva: Aleko Konstantinov, koji je prvi pokrenuo među Bugarima akciju, da se počne upoznavati i proučavati prirodne ljepote domovine.

U prva dva decenija društvo je uglavnom intenzivno radilo na organizaciji, propagandi i priređivanju izleta, a u druga dva decenija društvo je upravilo svoj rad, da diže po planinama kuće i skloništa, da radi naučno i da organizira izlete. Društvo je prve godine imalo svega 85 članova, a u godinama pred svjetski rat popeo se broj članova na 300. Od god. 1900. javlja se već nekoliko turističkih društava i u bugar. provinciji, a samo društvo započinje jak propagandistički rad izdavanjem posebnih brošura i turističke biblioteke.

Za vrijeme svjetskog rata obustavilo je Turist. društvo svoj rad, a iza rata, kada je nastupilo u bugarskom narodu teško

razočaranje, među prvima su planinari prionuli na konstruktivni rad i 1921. obnovili svoje Turističko društvo. Broj članova brzo je rastao i na kraju četvrtog decenija prešao je 1500. U vezi s novim društvenim radom pokrenuta je i akcija za gradnju društvenih planinarskih domova (hiža!). God. 1924. učinjena je prva hiža na Vitoši planini, sagrađena ličnim nastojanjima i žrtvama članstva. Smještena na najljepšem alpskom dijelu Vitoše postala je ta hiža omiljeno izletište stanovništva Sofije, a naročito sofijskih planinara i skijaša. Drugo veliko graditeljsko djelo je hiža — nabljudateljica (opservatorij) »Černi vrh«, koju načiniše zajednički Turist. društvo s Centralnim meteorološkim institutom, sa sofijskom općinom i s rudnikom »Pernik«. Osim toga je društvo podiglo na Vitoši još i dva skloništa da spriječi bijelu smrt, da ne pruža svoju nevidljivu koštanu ruku za bugar. turistima i skijašima. Društvo je osim toga intenzivno pomagalo zajmovima i potporama i gradnju i drugih kuća i skloništa, kojih danas imade po bugar. planinama lijep broj.

Od god. 1925. počela je izlaziti biblioteka »Turistička prosveta«, među čijim je edicijama objavljeno nekoliko dobrih monografija o bug. planinama (»Vitoša« 1925., »Osogovo« 1927., »Rila« 1928. god. i dr.). Istaknuti treba i rad društva na pošumljivanju Vitoše (posađeno je oko 100.000 komada crnogorice), zatim na markiranju, zaštiti rijedkih biljki, osnivanju alpskog vrta itd.

S porastom stanovnika grada Sofije počelo se planinarstvo sve jače razvijati, pa su onda osnovana i druga turistička društva. Danas je sav bugarski turizam organiziran u organizaciji: »Blgarskata turističeska federacija« sa svojim organom »Blgarski turist«, koji sada izlazi već 32. godinu.

Hrvatski planinari čuvaju svoje planinsko bilje.

ŠUME SU IZVOR NARODNOG BLAGOSTANJA

Planinari na svojim čestim izletima dolaze najčešće u priliku, da upoznaju, kako narod gospodari sa svojim šumama. Planinar treba zbog toga da iskoristi svaku zgodu, kako bi uputio neuki svijet u vriednost okolne šume za njegov život i gospodarski napredak. Naročitu pažnju treba planinar da posveti čuvanju šume od požara, koji često može i sam izazvati.

Neka svaki svijesni planinar postane čuvarom šume u svome kraju!

Planinari,
posjećujte naše planinarske domove!

SADRŽAJ: Dr. M. Pražić: Plješevica — Plješivica, str. 97. — Kap. Gj. Pany: Jabuka (sa 1 slikom), str. 100. — A. Oliva: Botanička ekskurzija na planinu Subru (sa 9 slika), str. 101. — P. Lučić-Roki: Na zasneženoj Kamešnici planini, str. 113. — H. Svob: Tri dana u Gorskom kotaru, str. 117. — J. Mesarić: Alpinizam u očima omladinaca, str. 120. — Dr. Lj. Svoboda Virag-Drašković: Belmeken i Rila, str. 122. — Prilozi: Gola Plješivica (dr. M. Pražić), Planina Subra (A. Oliva), Istočna strana Subre (A. Oliva).

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove Din. 50.— (daci i naučnici plaćaju Din. 40.—), za nečlanove Din. 60.—; za inozemstvo Din. 70.—. Pojedini broj stoji Din. 5.—. Pretplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica 2a. — Odgovorni urednik: Ivan Rengjeo, gimn. ravnatelj, Križanićeva ulica 4a. — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko planinarsko društvo« u Zagrebu. — Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.

ČLANOVI I PRETPLATNICI!

U poslovnici Hrvatskog Planinarskog društva, Zagreb,
Varšavska 2a možete dobiti slijedeća izdanja i plan. karte:

Dr. Josip Poljak:

»PLAN. VODIČ PO VELEBITU« . . . Din. 30.—

Drag. Paulić:

»VODIČ NA PLITVIČKA JEZERA« . . . Din. 15.—

Ing. Jovo Popović:

»KROZ PLANINE BOSNE I HERCEGO-
VINE« Din. 20.—

Dr. Gušić i Cerović:

»DURMITOR — TURISTIČKI VOĐ« . . . Din. 6.—

Hrvatsko Planinarsko društvo:

»HRVATSKE PLANINE« — album . . . Din. 40.—

Ivica Sudnik:

»SAMOBOR« — album Din. 35.—

Radosav Tatalović-Tomić:

»GORSKI KOTAR I.« — Plan. turing
karta 1:50.000 Din. 10.—

Franjo Peyer:

»ZAGREBAČKA GORA« 1 : 50.000
Izdanje: D. Frković Din. 6.—

»SAMOBORSKO GORJE« 1 : 50.000
Izdanje: HPD »Japetić« Din. 6.—

Vladimir Horvat:

»PLAN. KARTA ZAGREBAČKE GORE«
Izdanje: D. Frković Din. 2.—

